

Itella Green

70 ÅR AV SKÄRGÅRDSPOLITIK I FINLAND

Skärgårdspolitikens jubileumsseminarium 4-5 juni 2018 i Åbo

SKÄRGÅRDSDELEGATIONEN

Skärgård

NR 3/2018 - ÅRGÅNG 41 - TIDSKRIFTEN SOM DOKUMENTERAR ETT KULTURARV

Skärgård 3 / 2018: Från fåglar till Pipping

FRÅN FÅGLAR TILL PIPPING

KNUT PIPPING / FÅGLARNAS ÅR / TOPELIUS

SKÄRGÅRD 3/2018

Från fåglar till Pipping

Inledaren: Naturen som bas för skärgårdsidentiteten / Nina Söderlund	2
Knut Pipping och kärleken till Kumlinge / Thomas Rosenberg	4
Fågelåret i skärgården för nybörjare / Emilia Nordling	18
Humor och hundar i Tidis keramik / Thure Malmberg	28
Topelius, skärgården och havet / Birgitta Sarelin	34
Veteran i pension efter 40 år: "Kulturarv med unik natur" / Thure Malmberg	42
Elina kliver in i stora stövlar / Nina Söderlund	47
Samhällsvetenskaperna i havsforskningen / Nina Tynkkynen & Marko Joas	48
Comhdháil Oileáin na hÉireann arbetar för Irlands öar / Rhoda Twombly	50
Skärgårdsfotograf Maria Carling	56
Havsgymnasiet i Åbo seglade till Shetlandsöarna / Pia Prost	62
Bokhörnan: Sandvikharun – säsongfisket vid Jurmo	64
Bokhörnan: Restaurerad fyr lever upp i bok	66
Bokhörnan: Det kyrkliga livet på Bergö	68
Bokhörnan: Piga, klockare, inhysing, lots – en bok om att hitta sina rötter	69
Skärinytt	70
Sista bilden	72

Prenumerera på Skärgård!

Nr 1/2003	Strandhugg i Österbotten (104 s.) slutsåld
Nr 2/2003	Ekologer, eldsjälar och föränderlig mångfald (112 s.)
Nr 3/2003	Åspingen – bortglömt kulturarv? (72 s.)
Nr 4/2003	Vårt unika träbåtsarv (96 s.) slutsåld
Nr 1/2004	Estlandssvenska Aiboland (136 s.)
Nr 2/2004	Utö fyr- och lotsamhälle (120 s.) slutsåld
Nr 3/2004	Kustliv och skärgårdskultur (88 s.)
Nr 4/2004	Tillståndet i Östersjön (72 s.)
Nr 1/2005	Folkloristik (72 s.)
Nr 2/2005	Kökar (64 s.) slutsåld
Nr 3/2005	Arktiska latituder (80 s.)
Nr 4/2005	Landskap i förändring (76 s.)
Nr 1/2006	Skärgårdens nya konstellationer (88 s.)
Nr 2/2006	Åländska skärgårdskommuner (88 s.)
Nr 3/2006	Ur västnyländska annaler (84 s.) slutsåld
Nr 4/2006	Sibbo – hotad kulturbygd (84 s.)
Nr 1/2007	Skärgård 30 år (84 s.)
Nr 2/2007	Norra Kvarkens landhöjningsrike (68 s.)
Nr 3/2007	Finska kriget 1808-09 (108 s.) slutsåld
Nr 4/2007	Trettio årgångar med Skärgård (64 s.)
Nr 1/2008	Skärgårdssamarbetet 30 år (68 s.)
Nr 2/2008	Natur i förändring (60 s.)
Nr 3/2008	Museer i kustland och skärgård (60 s.)
Nr 4/2008	Sydbottnisk horisont (80 s.)
Nr 1/2009	Arkeologi (80 s.)
Nr 2/2009	Vårt värdefullaste kapital (64 s.) slutsåld
Nr 3/2009	Kimitoön (60 s.)
Nr 4/2009	Naturfientlig populism (72 s.)
Nr 1/2010	Skärgårdsdelegationen 60 år (100 s.)
Nr 2/2010	Korpo, ytterst i staden (72 s.)
Nr 3/2010	Energi och miljö (60 s.)
Nr 4/2010	En senhöstdag i skärgården (88 s.)
Nr 1/2011	Öborna berättar (84 s.)
Nr 2/2011	Konst och kultur (84 s.)
Nr 3/2011	Glesbygd i förändring (68 s.)
Nr 4/2011	Resurslandskapet (80 s.)
Nr 1/2012	Kaj Dahls skärgårdsarv (108 s.) slutsåld
Nr 2/2012	Mervärde i Skärgård (84 s.)
Nr 3/2012	Skutor och farleder (68 s.)
Nr 4/2012	Kvinnokraft (76 s.)
Nr 1/2013	Om jakt & fångst (84 s.)
Nr 2/2013	Från Okavango till Kuggom (76 s.)
Nr 3/2013	Uppdrag i norr (76 s.)
Nr 4/2013	Mat som hantverk (80 s.)
Nr 1/2014	Skärgårdshavet jubilerar (88 s.)
Nr 2/2014	Ur Anders Munsterhjelm's dagböcker (88 s.) slutsåld
Nr 3/2014	Föreningsaktörer i skärgård (88 s.)
Nr 4/2014	En trend att bryta (80 s.)
Nr 1/2015	Att dokumentera är viktigt (80 s.)
Nr 2/2015	Hangö – mitt i havets famn (108 s.)
Nr 3/2015	Öar och skär (88 s.)
Nr 4/2015	Kekkonen i skärgård (72 s.)
Nr 1/2016	Rosenholm, Lillmälö och Stundars (80 s.)
Nr 2/2016	Skärgårdsturism (72 s.)
Nr 3/2016	Sol och vatten (72 s.)
Nr 4/2016	Finland 100 år (72 s.)
Nr 1/2017	Konst (76 s.)
Nr 2/2017	Skärgårdens mat (80 s.)
Nr 3/2017	Dass, solkraft och hållbarhet (76 s.)
Nr 4/2017	Skärgård 40 år (80 s.)
Nr 1/2018	Vinter och is (88 s.)
Nr 2/2018	Den nya generationen (88 s.)

Prenumerera via www.skargard.fi eller anita.julin@abo.fi, tfn: (02) 215 4944. Årsprenumerering i Finland endast 46 €, utomlands 50 €. Lösnummer kostar 15 €/st inklusive porto. Prenumerationen är fortlöpande tills den sägs upp.

www.skargard.fi

Skärgård

NR 3-2018, årgång 41

TEMA: Från fåglar till Pipping

Tidskrift utgiven av Skärgårdsinstitutet vid Åbo Akademi (SIÅA) för presentation av aktuell skärgårdsforskning samt diskussion kring frågor som rör skärgården och våra svenska kustbygder.

WEBBSIDA: www.skargard.fi

ANSVARIG UTGIVARE: SIÅA/Chefredaktör Nina Söderlund

REDAKTÖR: Pia Prost,
e-post: prost.pia@gmail.com
Tfn: +358 (0)50 338 1710
Postadress: Arken, Fabriksgatan 2 G,
20500 ÅBO, Finland.

Tidskriften Skärgård utkommer med 4 temanummer per år.

ÅRSPRENUMERATION (fortlöpande) kostar 46 € i Finland och 50 € utomlands. Lösnummer 15 €.

PRENUMERATIONER via www.skargard.fi
eller Anita Julin, tfn: (02) 215 4944,
e-post: anita.julin@abo.fi

LEDNINGSGRUPPEN FÖR SIÅA 2018-2020

Ordförande PM, utbildningsplanerare Nina Söderlund
suppl. PM, utbildningschef Mona Riska

FL, föreståndare Kasper Westerlund
suppl. FM, skärgårdsguide Charlotte von Haartman

FD, docent, universitetslärare Mikael von Numers
suppl. PM, kommundirektör John Wrede

FD, universitetslärare Blanka Henriksson
suppl. PM, utvecklingschef Gunilla Granberg

FD, docent, universitetslektor Katriina Siivonen
suppl. FM, utvecklingschef Olle Lerche

FM, koordinatör Katja Bonnevier
suppl. PM, skärgårdsombudsman Sami Heinonen

PD, professor Kjell Andersson
suppl. FM, doktorand Maria Johansson

FM Julia Ajanko (FÖSS)
suppl. EM, verksamhetsledare Micaela Jansson (FÖSS)

SLS SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND
Birger Petterssons fond

Konstsamfundet

William Thuringss stiftelse
Centret för konstfrämjande (Taike)
Tidskriftscentralen rf.
Stiftelsen Martha och Albin Löfgrens kulturfond

LAYOUT, OMBRYTNING OCH PRODUKTION:

Cosmos Factory Ab, Åbo

TRYCK: Grano Oy, Vasa

© 2018 Skärgårdsinstitutet vid Åbo Akademi

ISSN 0356-9381

PÄRMEN: Tärnor
Foto: Maria Carling

Naturen som bas för skärgårdsidentiteten

Detta nummer av Skärgård har haft ett kryptiskt arbetsnamn: Pippin och Knupping. Pippin syftar på våra skärgårdsfåglar, medan ”Knupping” mellan åren 1959-1982 var en populär professor i sociologi vid Åbo Akademi: Knut Pipping. En liten del av hans stora arkiv med skärgårds-material publiceras i detta nummer.

EN VISS naturkunskap kan hjälpa oss att bättre följa årstidernas gång ur olika synvinklar. Alla vet vi ju hur det brukar låta när man sitter och talar om ditt och datt med vänner och bekanta. Åtminstone i skärgården blir det förr eller senare tal om både fisk och fågel. I de flesta fall förekommer ett antal olika gissningar eller stenhårda argument för hur man normalt får fisk på en viss plats och vid en viss tid, eller varför sjöfåglar betar sig si eller så. Det är mera en form av underhållning än ren och skär kunskap, men också ett sätt att bygga sig en identitet. Denna sommar har det förstås handlat mycket om torkan och hettan.

JAG HAR märkt att inflyttade personer, särskilt från andra länder och kulturer, som inte vuxit upp i skärgården har svårt att orientera sig i det som vi upplever som självklart. Vi hade en gång två 10-åringar på baksätet då vi körde över med färjan och kunde se många tidiga sjöfåglar i isrännan. Den ena, född i skärgården, kunde obehind-

rat diskutera vårens sjöfåglar med oss vuxna, medan den andra, inflyttad från andra sidan jordklotet, såg ut som ett frågetecken. Det var då jag insåg hur naturen ingår som en bas i alla invånarens skärgårdsidentitet, och att antagligen också vuxna som flyttar in har samma problem som skolbarnen med att veta vad ejdern äter, hur en alfågel låter och varför man får strömming bara vissa tider. Detta nummer av Skärgård ger en hjälpande hand åt alla som undrar över våra vanligaste fåglar, kommande nummer kommer att fokusera på fiskar och växter. Betoningen ligger på de olika årstiderna.

BARN SOM är födda och uppvuxna i skärgården har en otrolig fördel i och med att de vet så mycket mera om skärgårdsnaturen än andra. Även om de inte alltid själva vet om det. Med tanke på bland annat turismen behövs dessa unga i framtidens skärgård, de behövs som berättare och guider, som vandrande budbärare av den skärgårdskultur som ännu finns kvar, lite här och där. Men skärgården behöver också de inflyttade som sakta men säkert behöver få en skärgårdsidentitet. Vår tidskrift kan därför gärna utnyttjas som studiematerial i skolorna.

ALLA HAR inte haft lyckan att få träffa Knupping, men det har jag. Som ung studerande vid Åbo Akademi minns jag honom från en situation som hade föga att göra med hans otroliga mångkunnighet. Jag deltog i Knuppings föreläsning i sociologi, men hade

just då en förskräcklig hosta och måste gå ut flera gånger. I pausen kom Knupping fram till mig med en skrynklig lapp som han gav åt mig och sa: köp den här hostmedicinen! Sådan var Knupping.

DET RÄCKTE länge innan jag fick veta att han inte bara var professor i sociologi, utan att han också hade en ofattbart rik dokumentation i text och bild av skärgårdsbor från flera årtionden. I detta nummer får ni ta del av en liten bit av detta rika material. Vi hoppas det kan bli mera senare.

FÖR ALLA som under de senaste decennierna har haft att göra med skärgårdspolitik på ett nationellt plan är namnet Jorma Leppänen, generalsekreterare för nationella skärgårdsdelegationen, mycket bekant. Han har jobbat i 30 år för skärgården i ur och skur, på svenska och finska, och han har ivrig som en terrier kastat sig över höga statliga tjänstemän och ministrar varje gång skärgården har varit på väg att drabbas av något som skulle föra utvecklingen bakåt (och det har ju hänt ofta).

ALLTID HAR inte ens Jorma lyckats, men ofta har han fått sin (och vår) vilja igenom. Nu när hans sista möte med Skärgårdsdelegationen (SANK) står för dörren och avskedets stund är inne, är det många som uppriktigt vill tacka honom. Och vi som har jobbat med tidskriften Skärgård sällar oss till den tack-samma skaran: Jorma har alltid haft ett gott öga till vår förnäma tidskrift. Hans avskedsin-

Foto: Håkan Eklund

tervju kombineras med en kort intervju med hans nyligen utsedda efterträdare: Elina Auri.

OCH SÅ bjuder vi igen på en massa annat intressant. Hoppas ni hinner läsa allt innan nästa nummer utkommer, detta år tidigare än vanligt, det vill säga i början av december. Med sikte på att de som så önskar hinner få sista numret av Skärgård 2018 inpaketerat (och vid behov postat) som gåva i god tid före jul. En årsprenumerations på tidskriften Skärgård är en utmärkt gåva.

Ha en skön höst, nu när den sakta börjat infinna sig!

Nina Söderlund, chefredaktör

Knut Pipping och kärleken till Kumlinge

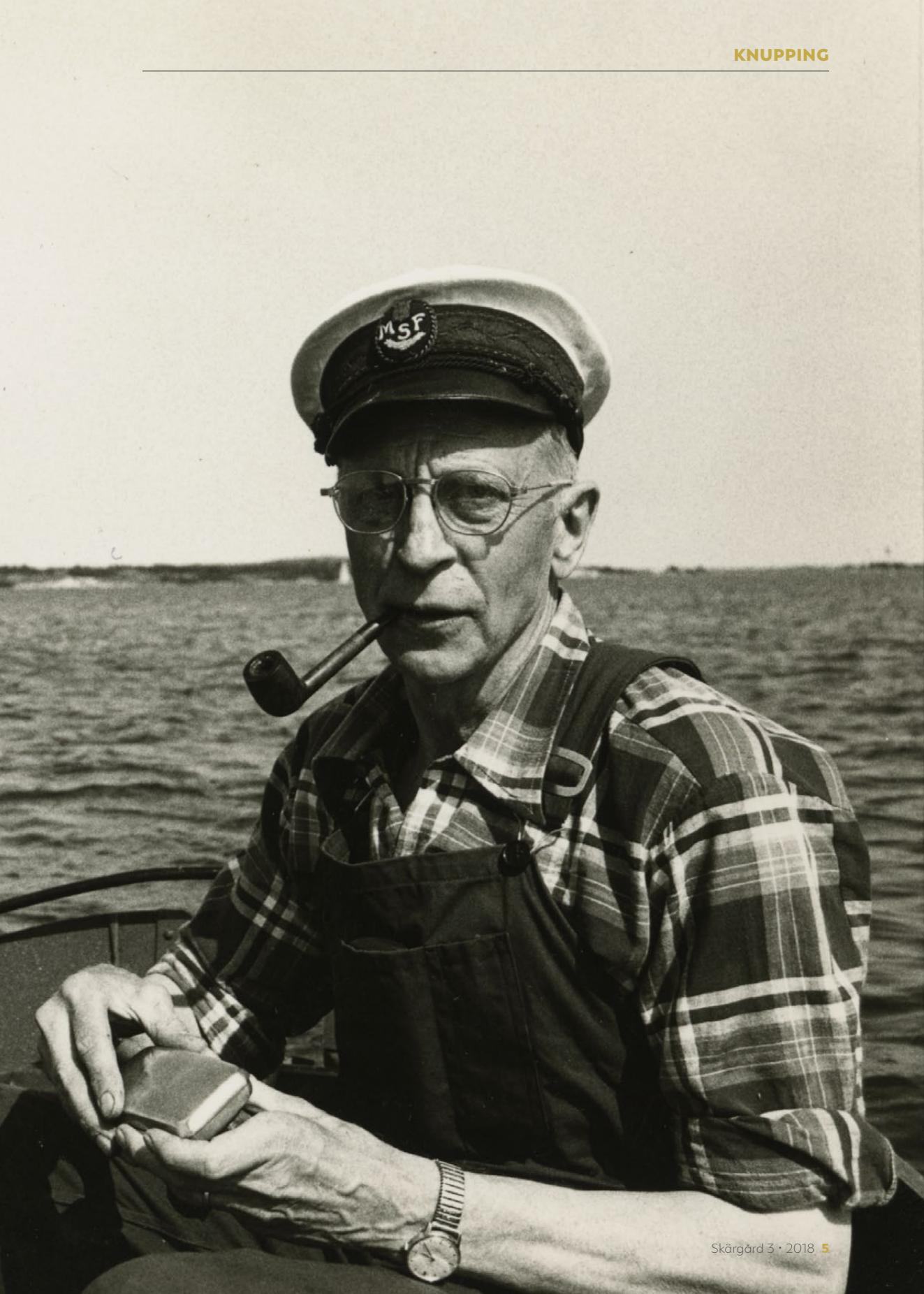
Text: Thomas Rosenberg

Foto: Åbo Akademis bildsamlingar, samling Pipping, Knut.

Det var inte så länge sedan många professorer vid Akademin stängde dörren till sitt arbetsrum den sista maj, för att bege sig ut till sina sommarvisten – och återkomma först i början av september. En av dem var Knut Pipping, som från 1959 till sin pensionering 1984 innehade den Fahlbeckska professuren i sociologi med statistik.

Inte för att han (eller hans kolleger) skulle ha legat på latsidan. Nej, han arbetade flitigt ute på stugan, när han inte reste till olika

Knappning till rors i Betje. (Årtal, fotograf och plats okänt).
Åbo Akademis bildsamlingar.

Ung soldat på permission i Nagu, Ytter(st)holm 3.8.1941. Foto: Madeleine Schoultz. Åbo Akademis bildsamlingar.

kongresser runtom i Europa. Men för Knut, eller Knupping, som han ville bli kallad, var kärleken till skärgården ovanligt stark. Både som forskningsobjekt, –miljö, och som avkoppling.

I Knuppings fall var det Kumlinge som stod i centrum, och den närmaste arkipelagen på bägge sidorna om Skiftet. Att det blev så hängde samman med att han redan från

barndomen vistades mycket i den åländska och åboländska skärgården. Han seglade flitigt på olika släktingars och vänners båtar, och vistades bland annat på Lofsdal i Pargas, hos släkten Reuter, som hans faster Märta var ingift i.

Han drömmer redan tidigt om en egen båt. Drömmen kom närmare sin materialisering i september 1941, då han i gåva på sin myndighetsdag (man blev då myndig vid 21) av sin familj och sina närmaste släktingar fick pengar för en egen båt. Han befann sig då i en militär skolningscentral i Lahtis, kort före avresan till Kiestinkifronten, mellan Kuusamo och Vita havet. Han umgicks redan tidigt med planer på att göra etnologiska fältstudier i den åboländska skärgården, av samma typ som han för sin doktorsavhandling gjorde i Lappland somrarna 1945 och 1946.

De första skisserna på en större undersökning är från 1946-47, då han söker ett stipendium för ett projekt om förhållandena

"Till rors med kurs på Grisselborg. I fonden Haraskär, 15.6.1942". Knut bar ofta fez då han seglade, kanske en släkttradition från Westermarck. Foto: Madeleine Schoultz. Åbo Akademis bildsamlingar.

"Lopt, kryssen Borstö-Jurmo, 31.8.1940, vidpass kl 13". Briggen Lopt tillhörde Titus Reuter, t.v., gift med Knuppings faster Märta. T.h. Lars Ivar Ringbom. Foto: Knut Pipping. Åbo Akademis bildsamlingar.

"Konststudier på Ytter(st)holm, 14.6.1942". Foto: Madeleine Schoultz. Åbo Akademis bildsamlingar.

Knut och Ida i Betje, i bleke vid Enskär i juli 1973. Åbo Akademis bildsamlingar.

i Finlands sydvästra skärgård. Hans första mer systematiska forskningsexpedition sker sommaren 1953, då han seglar omkring i Kumlinge-Brändö arkipelagen i s/y Jeanne, av allt att döma tillsammans med sin yngre bror Gunnar. Han lär känna befolkningen, gör intervjuer och dokumenterar olika arbetsmoment genom att fotografera dem.

Ida stiger ombord

En för Knutting avgörande vändpunkt är den internationella sociologkongress han deltar i ännu i slutet av samma sommar, i Liège i Belgien. Där träffar han nämligen Ida van Hulst, också hon sociolog och i färd med att disputera om arbetarna vid Philips fabriker i Holland. Tycke uppstod omedelbart – ja, Knut friade faktiskt redan andra dagen! – och paret gifte sig samma höst, i december 1953. Upplivad av att nu ha en kär kollega i båten, både bildligen och bokstavligen, gör han en mer utarbetad forskningsplan för ”en undersökning om den åländska och åboländska utskärgårdens sociologi”. Hans vision var att ge en så fullständig bild som möjligt av skärgårdssamhällets historia och av dess sociala och ekonomiska struktur och funktionssätt.

Knut och Ida beslutar sig genast för att tillbringa en stor del av sin första gemensamma vinter på Kumlinge, där de hyr in sig i en stuga. Också de följande åren vistas de i långa perioder på Kumlinge, även vintertid, tills Knut vintern 1957 installeras som

professor vid Yhteiskunnallinen korkeakoulu i Helsingfors. Samma år köper paret en strandtomt, Karingudd, på Kumlinges södra sida. Här uppför de en stuga som får namnet Skrifvars, till stor del planerad och delvis också byggd av Knut. Stugan blev deras käraste tillhåll under några decennier framöver.

Snickaren Knut

Även om Knut Pipping var en hundra procentig akademiker, uppvuxen i en släkt fylld av professorer, i flera generationer, var han också en skicklig hantverkare. För Knutting var hammaren lika naturlig som pennan. Han var dessutom en skicklig tecknare, och gjorde själv en stor del av ritningarna till det som byggdes på Skrifvars. Han var väldigt noga med detaljerna, och det finns ett stort antal skisser bevarade, både för husbygget och hans olika båtar.

Den första båtskissen är från hösten 1953, en ”slängbåt med centerbord”. Det blev hans älskade Betje, den båt han troget seglade ända till 1980-talet, då den övergick till den Reuterska slakten på Lofsdal.

Den större båten hette Gjukan, också den byggd efter hans egna ritningar. Den byggdes i Kumlinge 1955-58, av John Sjölund. Knutting behöll Gjukan till 1976, då hon övergick i John Hackmans ägo. I köpebrevet ingick en klausul om att Knutting skulle ha rätt att segla med den någon vecka om

Knut och Ida färdades under många år i sin VW Kleinbus, både utrikes och då de samlade in material på Kumlinge. Här på en konferensresa till Danmark och Norge i augusti 1983. Foto: Knut Pipping. Åbo Akademis bildsamlingar.

somrarna, men han begagnade sig av den rätten bara en gång, sommaren 1977.

Många är de vänner och kolleger som seglat med Knupping. En av dem är Jan Otto Andersson, prof. em. i nationalekonomi. Han minns två knepiga situationer från början av 1970-talet (bägge återgivna i Sundback et al. 2017, i artikeln av Kirsti Suolinna & Olli Lagerspetz). Ena gången överraskas de i tät dimma av Sverigebåtarna. Knut hissar kaffepannan i masten som radarreflektor och lyckas därmed undvika kollision med passagerarfartygen. En annan gång befann de sig utanför Föglö:

”Knupping hade lyssnat på väderleksrapporten och valde att vi skulle övernatta i en vik som borde vara skyddad för vinden. På morgonen blåste emellertid en hård vind in i viken och när vi försökte ta oss ut misslyckades vi och Gjukan drev in i en vassrugg och fastnade i leran. Vi fick hjälp av en motorbåt som försökte dra oss loss, men misslyckades. Då föreslog Knupping att vi skulle fästa alla flytvästar i ankaret och att hans brorson och jag skulle simma ut med det så långt kättingen räckte. Vi

simmade allt vad vi kunde mot vågorna och när vi kom så långt vi kunde gällde det att lösgöra flytvästarna från ankaret, vilket lyckades. Simmade tillbaka med flytvästarna och sedan vinschade vi oss ut från vassen. Vi fick upp seglen igen och kunde kryssa oss ut och fortsätta äventyret.”

Själv gjorde jag aldrig någon segeltur med Knupping, men besökte nog Knut och Ida på Skrivars, någon gång mot slutet av 1970-talet.

Skärgårdsprojektet

Det är alltså i första hand som forskare Knut och Ida ger sig i kast med skärgårdslivet, framför allt på Kumlinge och Brändö. I deras efterlämnade material, som finns deponerat på Handskriftsavdelningen vid Åbo Akademis bibliotek, finns rikligt med både anteckningar och bilder från deras första expeditioner. Mycket handlar om livet på öarna, inte minst fisket. Knupping var som sagt en begåvad tecknare, och det finns en stor mängd skisser av olika fångstredskap och deras utveckling.

Knut Pipping och Samuel Ståhlberg seglande om Krister Ståhlberg, som tog bilden. Lappo 9.7.1984.
Foto: Krister Ståhlberg. Åbo Akademis bildsamlingar.

Knopping till rors i s/y Cjusan af Kumlinge, 1976. Till höger John Hackman, som samma år köpte Cjusan av Knopping. Åbo Akademis bildsamlingar.

Han fotograferade också gärna, med den Leica som han ofta bar hängande på magen.

Kumlingematerialet i Knut Pippings arkiv omfattar ungefär en hyllmeter, och utgör därmed nästan en fjärdedel av hela materialet. Det finns alltså en ofantlig mängd insamlade data från fyra decennier, kring det mesta som rör skärgårdsbornas liv och historia. Knuts plan var att skriva en heltäckande monografi över Kumlinge och skärgårdslivets sociologi. Det förblev en dröm, med undantag av ett antal mindre undersökningar, uppsatser, föredrag och artiklar, ofta för olika kongresser. Flera av dem på engelska eller tyska, några tillsammans med Ida.

Till de undersökningar han genomförde hör en längre artikel på tyska från 1957, om sociala förändringar i den finländska skärgården, och rapporten ”Den åländska ungdomens emigration”, som han skrev tillsammans med Ida (se vidare faktarutan).

Ofantliga mängder data

Att den stora Kumlingemonografen aldrig blev av sammanhängande förmodligen med att projektet redan i ett tidigt skede växte Knut över huvudet. Och det kan man förstå, då man bläddrar i det ofantliga materialet. Här finns det mesta man kan tänka sig när det gäller skärgårdens sociologi och historia. För att få ett längre perspektiv på skärgårdsbornas liv samlade han av allt att döma kompletta uppgifter om befolkningen och jordägoförhållandena på öarna, så långt tillbaka det gick, ända till 1500-talet. Dessutom finns statistiska uppgifter om det mesta i skärgårdssamhället, och hur det förändrats under tidernas lopp. Hit hör allt från förändringar inom jordbruket och fisket till innovationer av typen elektricitet, telefoner och bilar.

Knut och Ida samlade också under många år tillsammans in stora mängder intervjudata

om livet i skärgården. De använde då också olika typer av test, inspirerade av den testmetodik Knupping lärt sig under sina vistelser i USA och Tyskland efter kriget.

Senare lät han också sina studerande samla in kompletterande material, och under sina sista år som verksam professor gjorde han allvarliga försök att återuppliva Kumlingeprojektet. Han närde också länge planer på att publicera sina samlade resultat i bokform, både på svenska och engelska. Det senare under titeln ”The Baltic Fishermen”, och ett relativt komplett manuskript på engelska finns i hans arkiv.

Som en avläggare av detta engagerade sig Knut också i fiskeriforskningen, framför allt på Nordatlanten, vilket flera gånger förde honom till kongresser bland annat i Norge. I slutet av 1950-talet var han också en av grundarna av den europeiska organisationen för forskning kring rurala frågor, European Society for Rural Sociology. Han deltog på flera av dess kongresser runtom i Europa, ofta med föredrag kring skärgårdsfrågor.

Sigyn, Sjöhistoriska museet och Skärgårdsinstitutet

Knupping kunde givetvis inte avhålla sig från att ägna skärgården sitt intresse också under vinterhalvåret. Han deltog tidigt i projektet med att rädda och underhålla museifartyget Sigyn, tillsammans med övriga entusiaster och vänner som Lars Grönstrand och John Hackman. Skeppet förvärvades år 1939 av Stiftelsen för Åbo Akademi, till det nygrundade Sjöhistoriska museets samlingar, för att som museifartyg ligga vid Aura å. Den första artikeln Knupping skrev om Sigyn var i ett nummer av Frisk Bris år 1945 (då han alltså var bara 25 år gammal). Han var också aktivt engagerad i den omfattande renovering av fartyget som gjordes på 1970-talet.

"Notlaget i Kumlinge tar sig över Arandas ränna i Hästholsstråket, mars 1955".
Foto: Knut Pipping. Åbo Akademis bildsamlingar.

Männen reparerar bragderna. Kumlinge 1953-55. Foto: Knut Pipping. Åbo Akademis bildsamlingar.

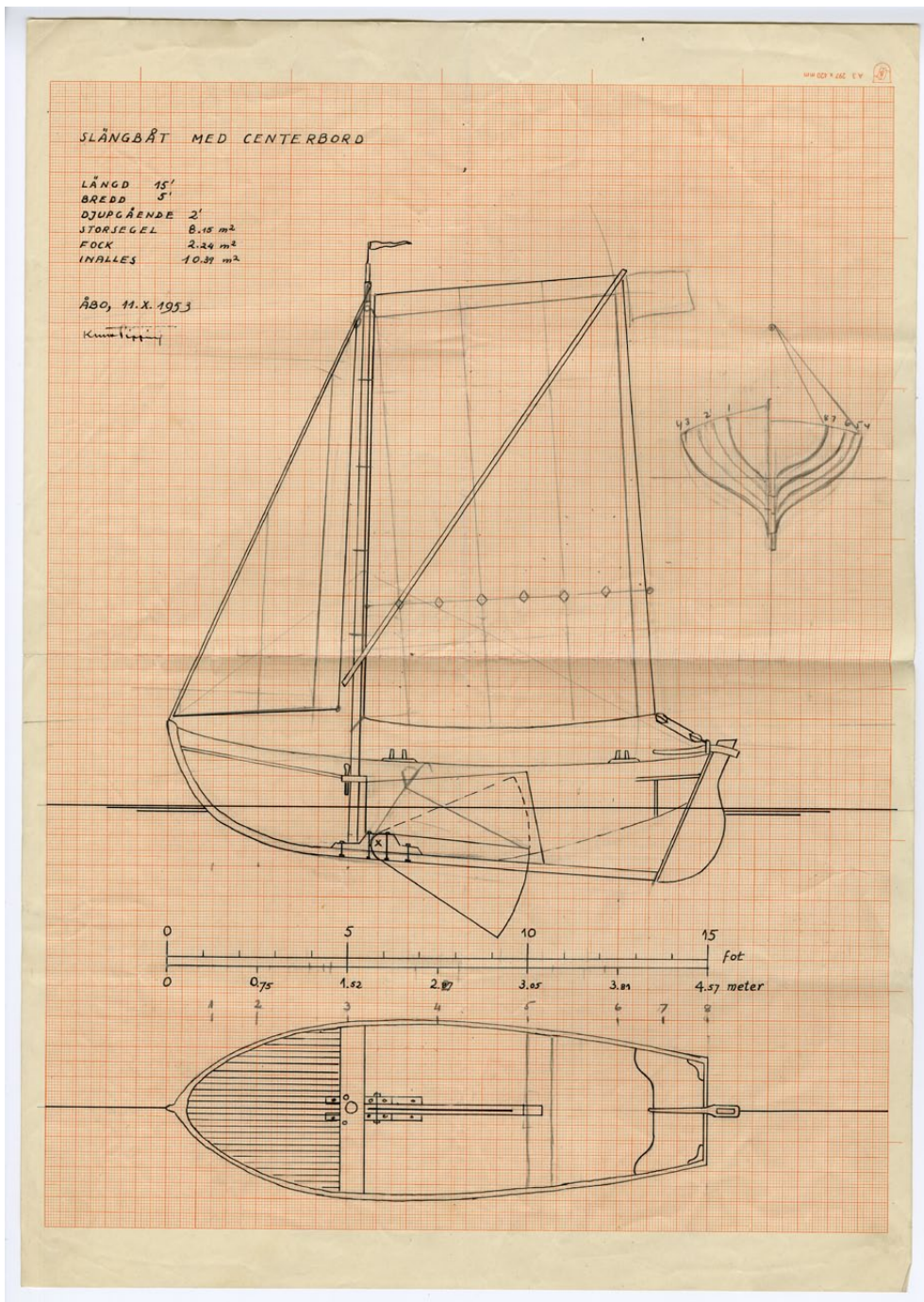

"Kumlingeåren hämtas på Snäckö, december 1954". Foto: Knut Pipping. Åbo Akademis bildsamlingar.

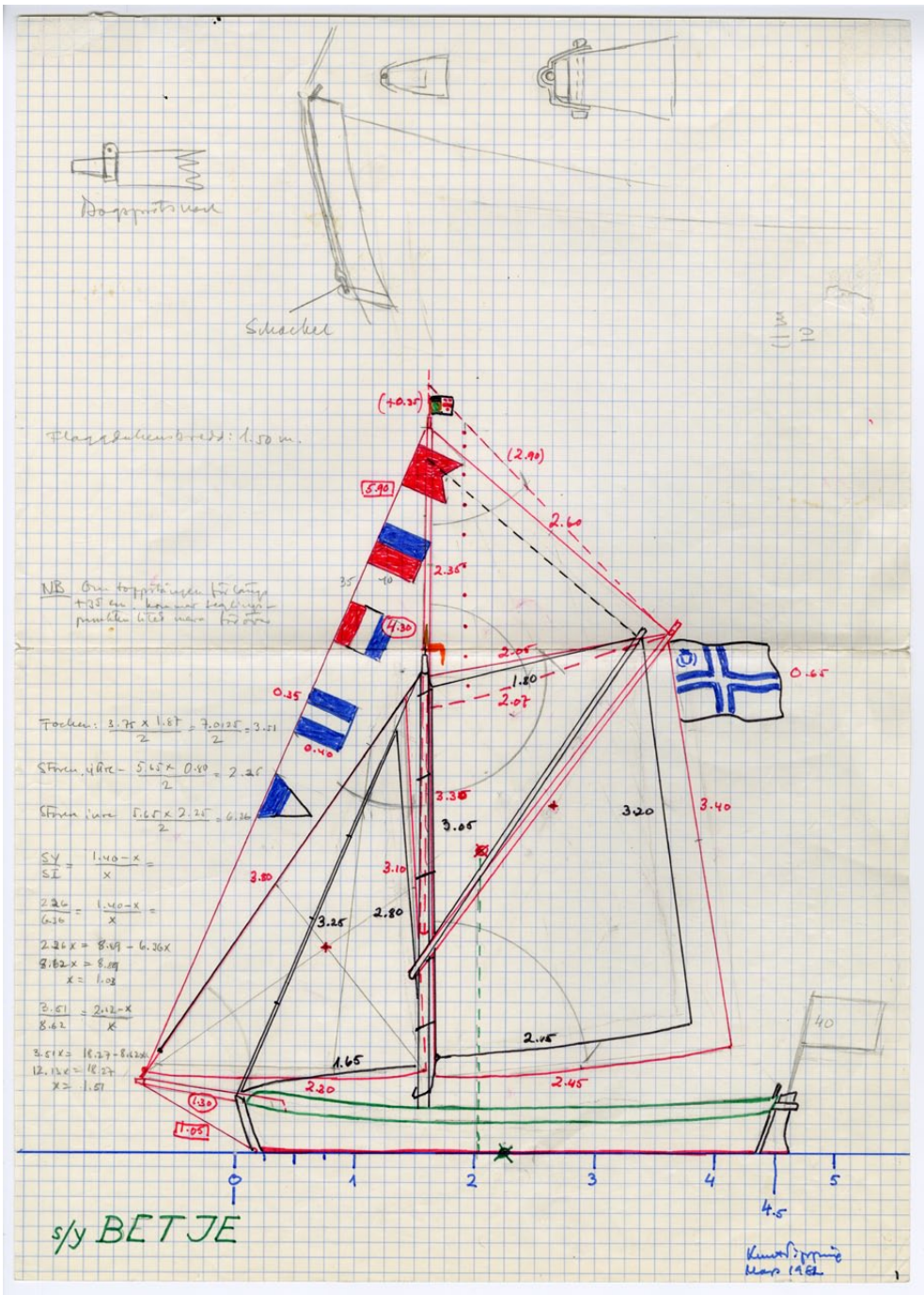

Far och son tar upp näten. Kumlinge 1953-55. Foto: Knut Pipping. Åbo Akademis bildsamlingar.

Knuppings skisser till s/y Betje af Kumlinge. T.v. ritningen från hösten 1953 och t.h. en skiss från 1982, kanske med tanke på ändringar i riggen. Åbo Akademis bibliotek, Handskriftssamlingarna, Pipping 43:3

Fakta om Knut Pipping

f. 19.9.1920, d. 27.3.1997
student från Classicum 1938
FK vid ÅA 1944, FD vid ÅA 1947 med
avhandlingen "Kompaniet som samhälle.
lakttagelser i ett finskt frontförband
1941-1944."
gift med Ida van Hulten från 1953
docent i sociologi 1955
professor i sociologi vid Yhteiskunnallinen
korkeakoulu 1956-1959
professor i sociologi vid ÅA 1959-1984

Knut Pippings artiklar kring skärgårds- frågor (ett urval):

Landsbygdens ungdom flyttar. En rund-
fråga till ungdomsföreningarna i Åboland.
Svenska folkskolans vänners Kalender
1954, 30-38.

Skärgårdsbornas levnadsvillkor. Finsk
Tidskrift 1955: 8-9, 381-392.

Soziale Veränderungen in den Finnischen
Schären. Kölner Zeitschrift für Soziologie
und Sozialpsychologie, Sonderheft 1, 1957,
26-50.

Den åländska ungdomens emigration.
Skrifter utgivna av Ålands kulturstiftelse,
1961 (tillsammans med Ida Pipping-van
Hulten).

Lounaisen ulkosaaristomme väestönke-
hitys. Yearbook of population research in
Finland: 2, 1963, 385-395.

Social and Technical Change in an Alan-
dic Island Community. Acta Sociologica
1968:4, 207-222.

Fishing Techniques and Fishing Rights.
Ethnos 1975:1-4, 365-377.

Strömning kan fångas på mångahanda
sätt. Skärgård 1978:2, 17-23.

The Small Local Community within the
Larger Social System. An example from
the Åland Isles. Tenth European Congress
for Rural Sociology Cordoba 5th to 10th
April 1979. Meddelanden från Statsve-

tenskapliga fakulteten vid Åbo Akademi.
Sociologiska institutionen. Serie B:63, Åbo
1979.

Three New Types of Jobs in an Alandic
Island Community. XI European Congress
for Rural Sociology, Helsinki 9-15.8. 1981.
Meddelanden från Statsvetenskapliga
fakulteten vid Åbo Akademi. Sociologiska
institutionen. Serie B:64, Åbo 1981.

Ankaren, skepp och tritoner. Marina sym-
boler i svensk och finländsk adlig heraldik.
Heraldisk Tidskrift 1981:5, 105-131.

Stöd för en omstörtande hypotes. Skär-
gård 1982:1, 46-47 (recension).

En grundlig avfolkningsundersökning.
Skärgård 1982:1, 47-49 (recension).

Gårdar och släkter i Kumlinge by. Ett
kapitel ur den östäländska skärgårdens
bebyggelsehistoria. Meddelanden från
Ekonomisk-statsvetenskapliga fakulteten
vid Åbo Akademi. Sociologiska institutio-
nen. Serie B:65, Åbo 1982.

Finländska skärgårdsbyarna och deras
framtidssutsikter. ANSF/Arbetsutvalget
för nordisk samfunnsvetenskapelig fiskeri-
forskning: Seminarrapport: Fiskerinäring-
ens rambetingelser i 80-årene: Sosiale
og politiske konsekvenser av ressurskrisen.
Tromsø 1983.

Was – and is – the Scandinavian odal-
bonde a peasant? Meddelanden från
Ekonomisk-statsvetenskapliga fakulteten
vid Åbo Akademi. Sociologiska Institutio-
nen. Serie A:194, Åbo 1984.

Referenser:

Knut Pippings samling. Handskriftsavl-
delningen vid Åbo Akademis bibliotek.

Sundback, Susan & Rosenberg, Thomas &
Rosenlew, Anne (red.): Knut Pipping och
etableringen av den moderna sociologin
vid Åbo Akademi. Finska Vetenskaps-
Societeten, Helsingfors 2017.

Ett annat närbesläktat föremål för hans omsorger var det Skärgårdsinstitut som grundades i anslutning till ÅA i början av 1970-talet, och i vars ledningsgrupp han satt många år. Han medverkade också med några artiklar och recensioner samt kortare notiser i Skärgård.

Marin heraldik

Att Knuppung växte upp i en släkt med långa akademikertraditioner, och dessutom tillhörde adeln, bidrog säkert till hans stora intresse för historia och heraldik. I hans efterlämnade papper finns flera välgjorda teckningar av olika släktvapen och andra heraldiska symboler, som han gjorde redan under pojkhåren. Han blev med tiden en skicklig amatörheraldiker, speciellt på den marina heraldikens område, där han blev en erkänd expert. En kulmen på hans heraldikerbana var att han tillhörde arrangörerna för den 16 internationella heraldikkongressen i Helsingfors i augusti 1984.

Ett konkret resultat av hans intresse var att han år 1963 erbjöd sig att rita en ny version av Mariehamns segelförenings flagga, den förening hans båtar alltid var registrerade i och vars flagga han alltid förde.

Mycket återstår att rota i

Med sitt livslånga intresse för skärgården och dess villkor förenade Knut Pipping flera

ingredienser i sin sociologiska grundsyn. Han var under sin uppväxt djupt påverkad av Edward Westermarck, som inte bara var en vetenskaplig auktoritet av stora mått utan också, i egenskap av Knuts farmors bror, en viktig och högst närvarande del av familjekretsen. Under Knuppings formativa år som forskare kom sociologin emellertid att utvecklas kraftigt, i en mer empirisk och modern riktning.

Drömmen om att få arbeta i fält, och göra en övergripande studie av ett lokalsamhälle, fanns ändå kvar. Och med kärleken till skärgården var det naturligt att Kumlinge blev den plats där han ville förverkliga sin vision. Kumlingeprojektet var för Knuppung ett sätt att kombinera såväl etnosociologi och antropologi som funktionalism och systemteori, i kombination med det långa historiska perspektivet.

Att projektet blev på hälft tyngde Knuppung under återstoden av hans liv. Mycket blev ändå gjort, och det finns en hel del material kvar i hans efterlämnade papper, för hugade forskare att rota i.

ARTIKELFÖRFATTAREN

THOMAS ROSENBERG, född 1953, är sociolog och skriftställare. Han studerade vid ÅA under 1970-talet, och verkade därefter som assistent i sociologi, under Knut Pippings sista tid som professor. Arbetar sedan många år med dennes efterlämnade papper, med tanke på en biografi om Knut Pipping.

thomas.rosenberg@sulo.fi

Fågelåret i skärgården för nybörjare

Text: Emilia Nordling, Foto: Ilse Arén

För många är det fåglarna som gör skärgården. Glädjen när fågellivet och ringmärkningen sätter igång ute bland kobbarna om våren. Flitiga fågelföräldrar som matar sina ungar i holkarna vid sommarstugan. Den perfekt knäppta bilden på plogen som beger sig söderut över höstens färggranna landskap. En ugglas hoande i vårvinternatten.

För andra av oss är fåglarna mera somrig bakgrundsmusik. De enda som säkert går att identifiera är gök och mås. Eller var det kanske en trut?

NU HAR vi alla möjlighet att förkovra oss lite i fågelartkännedom med hjälp av följande uppslag. Det gäller att inte lägga för stora krav på sig själv utan att göra det enkelt och lekfullt. Därför tar vi hjälp av Åbolands naturskola som här guidar oss genom fågelåret.

BILDERNA ÄR tagna av Ilse Arén, som har inspirerats av Birdlifes projekt (se mer information om projektet på Birdlifes hemsida) att så många finländare som möjligt skall kunna observera 100 fågelarter under ett år. Just nu är Ilse uppe i 168 observerade fågelarter under 2018, av dessa har hon lyckats fotografera de flesta.

— **ALLT SOM ALLT** häckar cirka 250 fågelarter i Finland, och 478 fågelarter har någon gång påträffats i Finland, berättar Ilse. En del av fågelarterna är inte så lätta att fånga på bild. Tofsmesen är inte så lätt att få syn på och hoppar kvickt från gren till gren i trädtopparna. Har man ett fågelbord så kanske man lyckas bättre. En vuxen berguv såg jag

första gången i somras och lyckligtvis lyckades jag få den på bild. För att bättre kunna artbestämma vad det var för en fågel som man har sett så lönar det sig att skaffa en fågelbok eller låna en på biblioteket.

Varför inte ta lite inspiration av Ilse och börja med att försöka ta en fin bild av alla fåglarna i den här artikeln. Sedan kan du fortsätta med en ny art per månad och efter en tid kanske det kan bli en art per vecka, vem vet?

Emma Nordling. Foto: Jörgen Björkqvist

Ilse Arén. Foto: Johanna Hoyer

ARTIKELFÖRFATTAREN

EMILIA NORDLING jobbar som naturskollärare vid Åbolands naturskola (Natur och Miljö rf). I sitt arbete besöker hon skolor och daghem i regionen och ordnar naturskoldagar utomhus. På fritiden tycker Emilia om att göra naturutfärder med kajak, cykel, skidor eller med en svampkorg i handen. Sedan Emilia bosatte sig i Pargas har Petteby fågeltorn blivit ett populärt utfärdsmål och därmed har flera vanliga fågelarter, som tidigare kändes svåra att identifiera, blivit bekanta för henne.

emilia.nordling@naturochmiljo.fi

FOTOGRAFEN

ILSE ARÉN har inspirerats av Birdlifes projekt att så många finländare som möjligt ska kunna observera 100 fågelarter under ett år. Just nu är Ilse uppe i 168 observerade fågelarter under 2018, av dessa har hon lyckats fotografera de flesta. För det mesta fotograferar hon fåglar i Pargas- och Åbotrakten. Hennes kamera är en Nikon Coolpix P900, som har ett 83 gångers zoomomfång som motsvarar 24 - 2000 mm på en småbildskamera.

ilserita@gmail.com

Höst

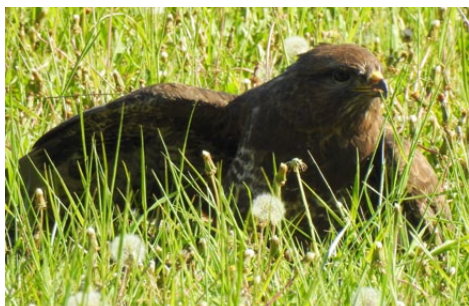
På hösten är det dags för flyttfågeln att bege sig söderut. Innan de startar sin resa, samlas många arter först på vatten eller ångar nära kusten. Då har du möjlighet att betrakta dem en stund och öva dig med kikaren utan att fåglarna genast flyger ifrån dig. Ta med dig morgonkaffet ut till ett fågeltorn

och njut av gässens och ändernas flykt när de tillsammans ger sig av. Den som är lite morgontrött kan istället beundra rovfåglar och tranor från tornet under eftermiddagen. I fågeltornet kan du också träffa inbitna fågelskådare som kan komma med goda tips. Det räcker bra med en enkel kikare i början.

Trana

Tranan flyttar söderut i augusti-oktober i stora plogformationer med trumpetande ljud.

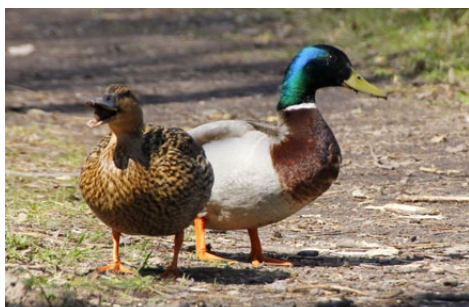
Ormvråk

Ormvråken flyttar söderut i september och ses vanligen flyga längs kusten. Trots sitt namn äter den mest smågnagare, men kan också ta ormar.

Kricka

Krickan påträffas i innerskärgården nära stränderna, i sjöar och i dammar. Samlas i flockar längs kusten innan den flyttar söderut på hösten, vanligen i augusti-september.

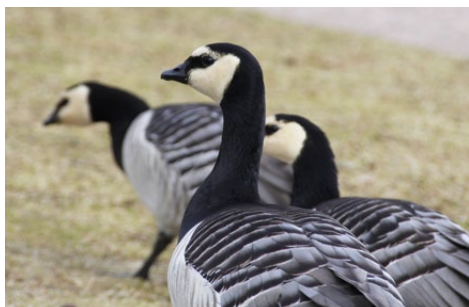
Gräsand

Gräsanden trivs i alla sorter av frodiga vatten med växtlighet som skydd för boplatser. Samlas i flockar längs kusten innan den flyttar söderut på hösten, vanligen i oktober-november. Kan övervintra i Finland i öppet vatten nära bosättning där de med människans hjälp hittar mat.

Grågås

Grågåsen samlas i flockar längs kusten innan de flyttar söderut i plogformation i augusti-september.

Vitkindad gås

Vitkindande gåsen ses flyga i flockar över skärgården då den flyttar söderut i september-november.

Vinter

Vintern är en tacksam tid att bonga småfåglar, som andra tider av året gömmer sig bland löv och grenar. Nu kommer de till fågelmatbordet som du strategiskt kan placera utanför fönstret. Du hinner dessutom betrakta dem noga en god stund medan de mumsar. Det är bara att sitta inne i värmen med en tekopp och vänta. Mesar, sparvar och domherrar är vanliga gäster och i sydvästra skärgården kommer ofta också gråspetten till trädgården i jakt på mat.

Några bra tips för att lyckas bonga så många fåglar som möjligt vid fågelmatningen:

- Farfars gamla fågelbord är tyvärr inte alltid det bästa. Använd en modernare och mer hygienisk automat där fåglarna inte sitter i sin mat utan på en pinne utanför.
- Placera fågelmatningen bland skyddande grenar men inte så att ekorrar lätt kommer åt den.
- Olika småfåglar äter olika sorts mat. Det är bra att ha en mångsidig buffé att bjuda på om du vill locka flera arter. Till exempel skalade solrosfrön, krossade nötter och talg.

Gråspett

I Finland finns gråspetten främst i sydvästra delarna av landet och trivs i lundar och trädgårdar.

Gråsparv

Gråsparven är vanlig i hela landet på gårdar och nära bebyggelse. Äter gärna frön från fågelmatbordet. Liknar sin kusin pilfinken.

Trädkrypare

Trädkryparen är lätt att känna igen på sitt sätt att krypa runt på trädstammar. Den hittar boplatser under barkflagor på gamla träd. Trivs bäst i lundar men finns också i skog med gamla granar.

Berguv

Finlands största uggla, berguven, finns i nästan hela landet men är vanligast i sydvästra delarna. Kan höras hoa under vårvinternätter och lägger ägg i ett bo på marken redan i mars-april.

Tofsmes

Tofsmesen är en vanlig skogsfågel som trivs bland barrträd. På vintern är den enklare att få syn på då den besöker fågelmatbord för att äta frön och talg.

Vår

På våren kommer flyttfågeln tillbaka till Finland. Det är dags att sjunga, dansa, hitta en partner, bygga bo och lägga ägg. Att hänga upp några fågelholkar är ett bra sätt att locka till sig fåglar att spana på. Missar du vilken art det är första gången den flyger förbi, kommer den helt säkert tillbaka. Det behövs nämligen massvis med kvistar och mossa för att bygga bo i holken och ännu mera insekter när ungarna ska matas. Blåmes och svartvit flugsnappare är vanliga arter i småfågelholkarna. Sjöfåglar som knipor och skrakar trivs i holkar av lite större mått.

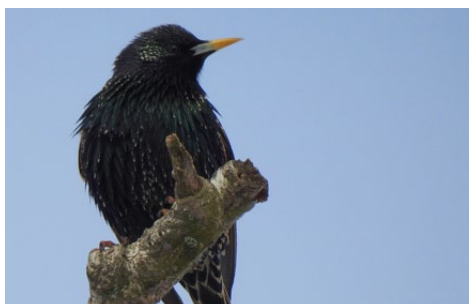
Några tips för fågelholken:

- Om du bygger din egen holk är det viktigt att den får rätt mått. Olika arter vill ha lite olika storlek. Det finns många bra anvisningar och tips på nätet.
- Töm holken på gammalt bomaterial på hösten. Fågelparasiter som eventuellt blir kvar i den tomma holken dör i vinterkölde.
- Placera holken så att solen inte gassar på. Se till att det inte finns för mycket kvistar och hinder i vägen när fågeln ska flyga in och ungarna ska hoppa ut.
- När vårsolen börjar värma och fågelarterna en efter en börjar sjunga är det enklare att bli bekant med olika läten, än senare på våren då det är full fågelkonsert i luften. Det finns trevliga appar med fågelkvitter att ladda ner till smarttelefonen och med hjälp av dem kan du lära dig de vanligaste arternas läten.

Tofsvipa

Tofsvipan trivs på öppna fält där den både söker mat och häckar. Kan ses spatsera runt på åkrar då den flyttat tillbaka tidigt på våren, redan i mars.

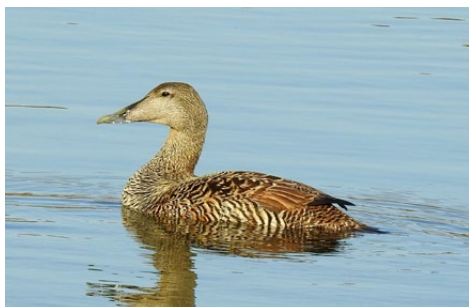
Stare

Staren trivs vid bebyggelse och har varit typisk i jordbruksmiljö, men stammen har minskat till följd av förändringar i jordbruket. Flyttar tillbaka till Finland i mars-april. Bygger gärna bo i en holk med ca 5 cm stor öppning.

Bofink

Bofinken är en vanlig fågel i hela landet. Den flyttar tillbaka till Finland i mars-maj och har en typisk sång: "Se, se, se, se, se, se, se så vacker jag är!" Bygger bo i buskar ett par meter ovanför marken.

Ejder

Ejderen är en riktig havsfågel som trivs långt ute i skärgården och häckar på trädlösa holmar. Den flyttar tillbaka i april-maj och ses i stora kolonier ute till havs. Äter blåmusslor. Stammen har minskat de senaste årtiondena.

Svartvit flugsnappare

Svartvita flugsnapparen flyttar tillbaka till Finland först i maj-juni. Bygger gärna bo i en holk med en öppning på ca 3,2 cm. Kan köra ut andra fåglar ur holken om den redan är upptagen. Honan ruvar medan hanen hämtar ryggradslösa djur som föda.

Knipa

Knipan är vanlig i skärgården. Trivs bättre i innerskärgård än långt ute. Bygger bo i en håla i ett träd eller i en holk med en öppning på 11-12 cm.

Sommar

Under sommaren häckar fåglarna. Många sjöfåglar bygger sina bon på marken och känner sig hotade om en människa kommer i närheten. Gå därför inte i land på små fågelskär, utan kika hellre på fåglarna och de söta ungarna från roddbåten. Det kan också löna sig att kika uppåt. Havsörnen som förr var hotad är nu en rätt så vanlig syn i vår skärgård.

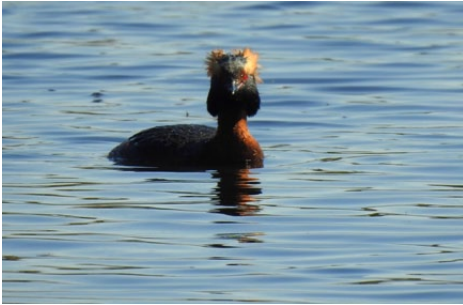
När du ser en okänd fågel och vill minnas hur den ser ut för att kunna artbestämma den senare är det bra att ha kameran redo. Om du får en bra bild kan du sitta länge och bläddra i fågelboken och fundera. Titta på följande detaljer:

- Hurdan näbb har fågeln? Näbben avslöjar ofta vad fågeln äter och ger en vink om till vilken grupp av fåglar den kan höra.
- Hurdan är färgteckningen? Ränder vid ögonen eller på vingarna kan vara viktiga kännetecken fastän de är små och smala.
- Hur rör sig fågeln? Vissa fåglar trivs på marken, andra i luften eller i träden. Några traskar knyckigt omkring medan andra selflyger. Använd filmklipp på nätet som komplement till boken för att se hur fågeln rör sig.

Drillsnäppa

Drillsnäppan ses på strandklippor och bryggor. Den har ett karaktäristiskt pipande läte. Drillsnäppan bygger bo på marken, inne bland träden en liten bit från stranden.

Svarthakedopping

Svarthakedoppingen häckar i skärgården i södra delarna av vårt land. Äter småfisk och sländlarver som de jagar på grunt vatten.

Silltrut

Silltruten häckar ofta i kolonier också tillsammans med andra trutar och måsar. Den svarta ovansidan på vingarna, de gula benen och den röda fläcken på näbben skiljer den från andra måsfåglar.

Havsörn

Seglande havsörnar är i dag en vanlig syn i skärgården och till och med i inlandet. Havsörnen bygger sitt bo högt uppe i ett träd.

Strandskata

Strandskatan trivs vid stränder med lågt vatten där den kan vada och söka efter ryggradslösa djur att äta. Den bygger bo på marken och lägger ägg i april-maj.

Humor och hundar i Tidis keramik

Text och foto: Thure Malmberg

På västra Emsalö intill djupfarleden till oljehamnen i Sköldvik i Borgå bor keramikkonstnär Tidi Fohlin. Vintertid har hon bara två grannar i närheten, och vägen genom skogen är lång, backig och ödslig. Stranden är stenig; det var här istiden lämnade skräpet sedan klipporna längre ut mot havet först slipats släta, säger hon. Till butiken är det nära åtta kilometer och bussen går bara två gånger om

dagen. Det innebär skärgårdsliv mitt i staden Borgå.

Tidi var bara nio år när hon tillsammans med konstnärspappan B-G (Bror-Gösta) i en gammal ombyggd livbåt första gången kom till Emsalö. Fohlins bodde då i Helsingfors, men när B-G fick höra att tre strandtomter på Emsalö i dåvarande Borgå lk var till salu, larmade han två vänner och de tre gamla kamraterna köpte var sin tomt. I dag är

Fohlins tomt Birka vid Prästudden den enda med ursprungliga ägare.

Först var tomten ett sommarviste där man övernattade i en riskoja tillsammans med spindlar, men med åren byggdes hus och bastu och familjen flyttade ut för gott. Sedan 1984 är Tidi fast bosatt där med sin nuvarande man Peter Gylling.

– Peter är inte konstnär, och konstnärer skall inte leva ihop: det blir inte bra. I stället kompletterar vi varandra, säger Tidi Fohlin.

Tidi heter egentligen Marie-Louise i förnamn, men är mest känd under det smeknamn hon fick redan som baby. Pappa B-G älskade ju att måla, men var ingen sångare, så när han skulle vyssja flickan till

sömn nöjde han sig med att nynna tidi, tida. Det blev därmed snabbt flickans namn.

– Pappa B-G älskade hav, båtar, hundar och skärgård. Han var hedersmedlem i Finlands Motorbåtsklubb, och när en storm slog sönder vår första livbåt grät jag som bara en nioåring kan gråta.

– Men han skaffade nya båtar och hans tavlor med motiv från den östnyländska kusten är välkända. Han fascinerades också av kustmotiven i Norge och Sverige. Vid sidan av måleriet försörjde han familjen som konservator, säger Tidi, som gick i fars fotspår och blev illustratör för bland annat skolböcker för det finska förlaget WSOY. Efter faderns död övertog hon Prästudden och byggde ett eget hus där.

Cosmo har krupit upp i soffan under B-G Fohlins sista målning för att ge matte Tidi en puss.

Tidi som tjugoföring och sonen Ville

Här är det havet som bestämmer. Tidi Fohlin på sin steniga strand på Emsalö. Storm och svall kan ställa till det med båtar och bryggor här.

Något enstaka konserveringsjobb sköter hon ännu, men faderns ateljé hyser nu en del av Tidis keramikverkstad. Utanför finns en brännugn för rakuteknik, och varje år kommer deltagare i Tidis kurser i Borgå MI eller Sibbo till Emsalö för att lära sig göra keramik. Att få komma ut och arbeta med lera är också något de fem barnbarnen uppskattar högt.

Inför julen har Tidi och Peter under många år ordnat en utställning tillsammans med någon gästande konstnär. Det här har blivit något av ett vintrigt visitkort för Emsalö, men då besökarna med åren blivit allt färre är det risk för att de ekonomiska realiteterna gör den här kulturformen omöjlig.

– Pappa var en kraftkarl. Han såg tomten som en utmaning, bröt sten och byggde murar och en vågbrytare som skydd för vågorna. Han murade och fällde träd. Nu har havet – med hjälp av svallet från passerande tankfartyg – tagit stora delar av bryggan. När någon tanker rev upp speciellt mycket svall tog han telefonen och skällde ut

vakthavande på bryggan. Hur han fått tag i numren vet jag inte, men sådan var han, säger Tidi Fohlin.

B-G Fohlin gillade snabba motorbåtar. Men han kände också havet. Det ser man i hans målningar med skärgårdsmotiv. Efter den första livbåten följde andra flytetyg, både segel- och motorbåtar. När han efter ett motorproblem tvingades lämna båten i Stockholm där den förstördes när någon kastade en brandbomb på den, lämnade han sjölivet. Men motiven fanns kvar i hans huvud: hav, holmar, skär och båtar, och han målade ända till slutet.

Tidis förhållande till havet är lite annorlunda: tillsammans med Peter seglade hon gärna.

– Att segla är lugnande, säger hon. – När man stängt av hjälpmotorn och bara hör vågorna mot stäven och seglet smälla ibland känns det rätt.

Glad keramik som porträtt

Penslar i en stor kruka i ateljén och ett staffli vittnar om att Tidi Fohlin också känner för måleriet, men hennes egen konst tar sig främst uttryck i keramik. Kärleken till den konstformen har med åren växt, bland annat under regelbundna besök på Kreta både på egen hand och med elever från MI och Axxell.

– Där finns så mycket keramik. Nu senast har jag arbetat med att för en liten utställning här hemma kopiera en del antika mönster i svart lera och vit kaolin.

– Jag gör ibland också familjeporträtt i keramik. En gång var det en japansk familj som ville ha ett sådant, och jag gav personerna ett japanskt utseende. Det dög emellertid inte, de ville se sig avbildade som européer.

– Man kan skicka en familjbild till mig och samtidigt ange hur mycket man tänkte sig att betala för det. Många vill också ha den egna hunden i keramik och det går naturligtvis bra, säger Tidi Fohlin.

Liksom Tidi älskade pappa B-G hundar, och genom åren blev det många fyrbenta vänner på Birka: först en collie som fick ge sitt namn Trinet till båten som så olyckligt brann upp. Sedan kom Lucky, en foxterrier, som också fick stå fadder för en båt. Nästa i tur hittades på en tisdag i Grekland. Hon var liten med mycket spring i benen och fick naturligtvis heta Triti efter grekiskans tisdag.

– När pappa blev gammal och trött blev också Triti det och dog. Det tog pappa så hårt att han själv dog kort därefter. Nu ligger de två i samma grav, säger Tidi Fohlin.

Men ännu håller en hund vakt på Birka. En sexårig vit och vänlig Jack Russell som heter Cosmo håller Tidi sällskap när hon målar. Sällskap har hon också av Radio Vega, som alltid står på.

– Cosmo har ännu inte fått någon båt uppkallad efter sig, men Peter håller på att rusta upp en gammal roddbåt som vi har i lidret. Den kan få heta Cosmo, säger Tidi Fohlin.

ARTIKELFÖRFATTAREN

THURE MALMBERG har jobbat 30 år på HBL som reporter och biträdande redaktionschef. Han har varit medarbetare i Tidskriften Skärgård sedan snart 20 år tillbaka och har författat ett antal böcker, främst om skärgård och sjöfartshistoria.

040 5936269

Centrumgränd 1 A 3, 01150 SÖDERKULLA
Maj-oktober: Fågelviksvägen 26, 06950 EMSALÖ

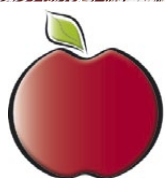

Gosmos Factory Ab
ombryter tidskriften
Skärgård

www.gosmo.fi

Foto: Christer Bergman

*Även i skärgården
kan du avlägga
nätkurser!*

öppna vid Åbo Akademi
universitetet

www.abo.fi/opu

Skärgård 3 • 2018 **33**

Zacharias Topelius metar i roddbåt på Alörsfjärden 1890. Svenska litteratursällskapet i Finland. På bilden syns även en av ZTs roddarpojkar, Joel Nilsson (1877-1940). På www.nykarlebyvyer.fi kan man läsa hans egna minnen av att vara roddarpojke åt Topelius.

Topelius, skärgården och havet

Text: Birgitta Sarelin

Zacharias Topelius (1818–1898) 200-årsjubileum firas i år på många sätt. I det följande ska jag med hjälp av några få av Topelius egna dagboksanteckningar och brev försöka beskriva vilken roll skärgården och havet spelade i Topelius liv.

Alörn (också skrivet Alön eller Alören) ligger ungefär tio kilometer från Nykarleby centrum mot nordväst där man åker ut på havet från åmynningen. Ön är cirka tre och en halv kilometer lång i nord-sydlig riktning och cirka en kilometer bred på mitten. I Topelius barndom var Alörn ett stycke

ängsmark som hörde till Kuddnäs gård. När höet skulle bärgas åkte alla från Kuddnäs ut till ön. Hur det kunde vara där skildras i Topelius dagbok 22.8.1840: ”Hela familjen är utrest till Alörns Vattuungar för att bärga hö. Resan räcker från morgon till kväll; vackraste sol skiner öfver gladaste grönska. Middag spisas i gröngräset – hela sällskapet, arbetare, bärplockare och metare, serveras med caffè.”

Topelius var ofta på sjön i ungdomen, och då inte bara till Alörn. Hur det kunde gå till på en sådan resa berättar han om till exempel i dagboken 20.8.1833:

Kl. 11 seglade vi till Stankarholmen med god skjuts; vi tänkte träffa någon Jösse* der. Sedan vi ändteligen kommit i land der, stöfvade vi länge omkring, men aldrig sågo vi mer än några tjäderhönor. I förtreten satte vi oss ned att äta blåbär som där i öfverflöd funnos. Sedan seglade vi till Kubban igen med ännu bättre fart än vi kommo. E. m. beslut blef taget att resa hem: dertill voro vi snart i ordning, och kl. 6 satte vi från land. Vi voro redan en ansenlig bit derifrån, men då hade vi glömt Hyndan melina, den syltboten. Vi måste vända om, och voro i fara för bränningarna på andra Kubbsidan. Från Alörsskatan fingo vi segla. Kl. 9 voro vi vid nålörn. Nu kom ragnörn, men huru vi arbetade länge och väl, så kommo vi dock ingenstädes. Vi måste vända om, men då krånglade vi med att slippa i land, så att vi voro cirka 1½ timme vid ragnörn. Därifrån spaserade jag hem och sköt ett skott i strand.

* Jösse = hare

TOPELIUS SOM åkte omkring i skärgården tilltalades tidigt av platsen på Alörn. Han var ofta där, för bland annat stadens affärsmän, av vilka många blev skeppsredare under tjärhandels tid på 1830- och 1840-talen, byggde skärstugor på Alörn. Stugägarna, de mer förmögna Nykarlebyborna, kände alla varandra och hade ett mycket livligt umgänge på Alörn sommartid. Alörn blev officiellt Nykarleby stads hamn år 1859. Då började passagerarångbåtar lägga till vid en nybyggd brygga och kommunikationerna till ön förbättrades väsentligt.

Många minnesvärda saker som Topelius har antecknat i dagboken hände på Alörn. Att Topelius tänkte på ett sommarställe redan 1838 under en picknick framgår av följande citat ur dagboken 1.9.1838: ”Jag föreslår att vi här anlägga ett sommarslott. Stället är förtjusande.” Tomten låg nära Charlottenlund, som var familjen Lithéns sommarställe. Därifrån var det vid utsikt över Alörsfjärden ut mot öppna havet.

Charlottenlund synes ha varit ett kärt ställe för umgänge. Så här skriver Topelius i dagboken 2.9.1840:

De öfrige reste i kolblinda mörkret hem, men Lithenerna Bergen, Dybr och jag sofvo på Charlottenlund, och fortsatte metet följande dagen i skönaste sommarglädje. Hwaraf ock resultatet war abborfisk till middag och quäll – och soupvern intogs hos Collander på Emelie [en båt] – hwarpå wi åter sofvo i armarna af Charlottenlund.

ÅR 1846 uppförde rådman Carl Josef Collander en stuga på Alörn, och år 1855 köptes den av Emilie Topelius som fiskarstuga åt maken. Stugan fick då samma namn som det Bertelsköldska slottet i *Fältskärens berättelser*. Det har förmodats att Topelius redan år 1853 hade namngett stugan i sin fantasi.

Topelius var hela livet en ivrig fiskare som kunde använda sig av olika redskap för att få upp fångst ur havet. I hans ”Fiskare Krönika” kan vi läsa så här 26.8.1851: ”13 gäddor vid Collanders vik, 3 ålar på långref vid Alörn, abbor på nät och mete.” De fyra följande dagarna fiskade han id med metspö, innan det igen blev, i tur och ordning ”abbor, id, en gädda vid Ragnön och en abbor vid Kubban” (abborren kom på nät).

HUR MYCKET Zacharias Topelius tyckte om sitt sommarställe Majniemi, som man då liksom nu bara kom till med båt, framgår förutom av dagböckerna också av brev. Topelius var redan som barn en flitig brevskrivare. Omkring 4 800 brev av Topelius finns bevarade och drygt 6 500 brev till honom. På *topelius.fi* får sökordet Majniemi 90 träffar och Alörn får 42 träffar när det gäller brev till och från familjemedlemmar (de flesta gick till modern), förläggare och andra. Ett utdrag av brev från Topelius till mamman Catharina Sofia 4.6.1858 får exemplifiera vad som kunde avhandlas mor och son emellan om sommarstugan:

Zacharias Topelius sista gången på Majniemi på Alörn, 1897. Svenska litteratursällskapet i Finland

Samma rum sommaren 2018. Foto: Pia Prost

Nu om Majniemi. Jag hör med fägnad att Hinrik lagar bryggan. Mycket bra vore också, om Daniel hunne med att mura om kammarkakelugnen, så den kan eldas för barnen. Jag undrar om det skulle meritera att mura en liten kökspis i boden, för att spara Mille och andra den långa vägen? Wi lära väl komma att bo för det mesta derute; och kanske vore det bra att ha två kor der i år, om Mamma så tycker. Tack för löftet att Mamma vill vara mycket med oss. Nog göra vi nu Mamma bråk och bekymmer igen; å vår sida skola vi bjuda till att förse hushållet med ett och hvarje, som här fås billigare, och skicka med Österbotten. Det ligger nu här som bäst, går i morgon till Petersburg och tycks hafva god tid, efter det

först tisdag d. 1 Juni lär gå härifrån tillbaka åt norden. Då skicka vi äfven en packlåda med kläder. Passagerartaxan är något nedsatt, men alltför dryg ändå för familj. --- Annu om Majniemi: Snälla Mamma, finns den quar, den der lilla promemorian om båtarna, och männetro Dahlsten eller Hinrik åtar sig det – årar t.ex.? Och är Mamma god och förhvir en roddare åt mig? Så att jag hade honom färdig vid ankomsten. Få vi tillsvidare vindskammaren, så kan jag ju ligga på vinden, det går förträffligt; men hvar få de stackars flickorna Argillander rum? – Näten vore bra att ha färdigbyggda vid ankomsten. Förlåt, gulle Mamma, allt detta bråk! Jag skall bjuda till att hålla er med fisk i sommar.

Att fiskandet och näten var viktigt på Majniemi ser man i brevet, men en del bekymmer om alla övriga arrangemang kring en sommarstuga, då dess invånare annars

Majniemi stuga, Alörn, 1879. Svenska litteratursällskapet i Finland

bodde i Helsingfors, kommer också fram i utdraget. Modern fick styra och ställa med mycket praktiskt för att sonens och hans familjs vistelse där skulle gå smidigt.

En par exempel på brev till förläggarna där Majniemi nämns ska också ges. Topelius skrev till B.A. Thunberg från Nykarleby 3.8.1855, samma sommar som Majniemi hade blivit köpt:

Nu i medlet af månaden ber jag att, efter ditt goda löfte, få besvara dig med lyftandet af mitt tertial¹ – kanske Johnson kunde vid tillfälle höra åt på rektors kansli om det är anländt – och vill du sedan vara god och remittera hit till NyCarleby 150 rubel deraf, så är min sommar försörjd. Inköpet af mitt lilla trefliga Majniemi, jemte min hustrus snart förestående tyska resa², ha strängare än vanligt anlitat budgeten.

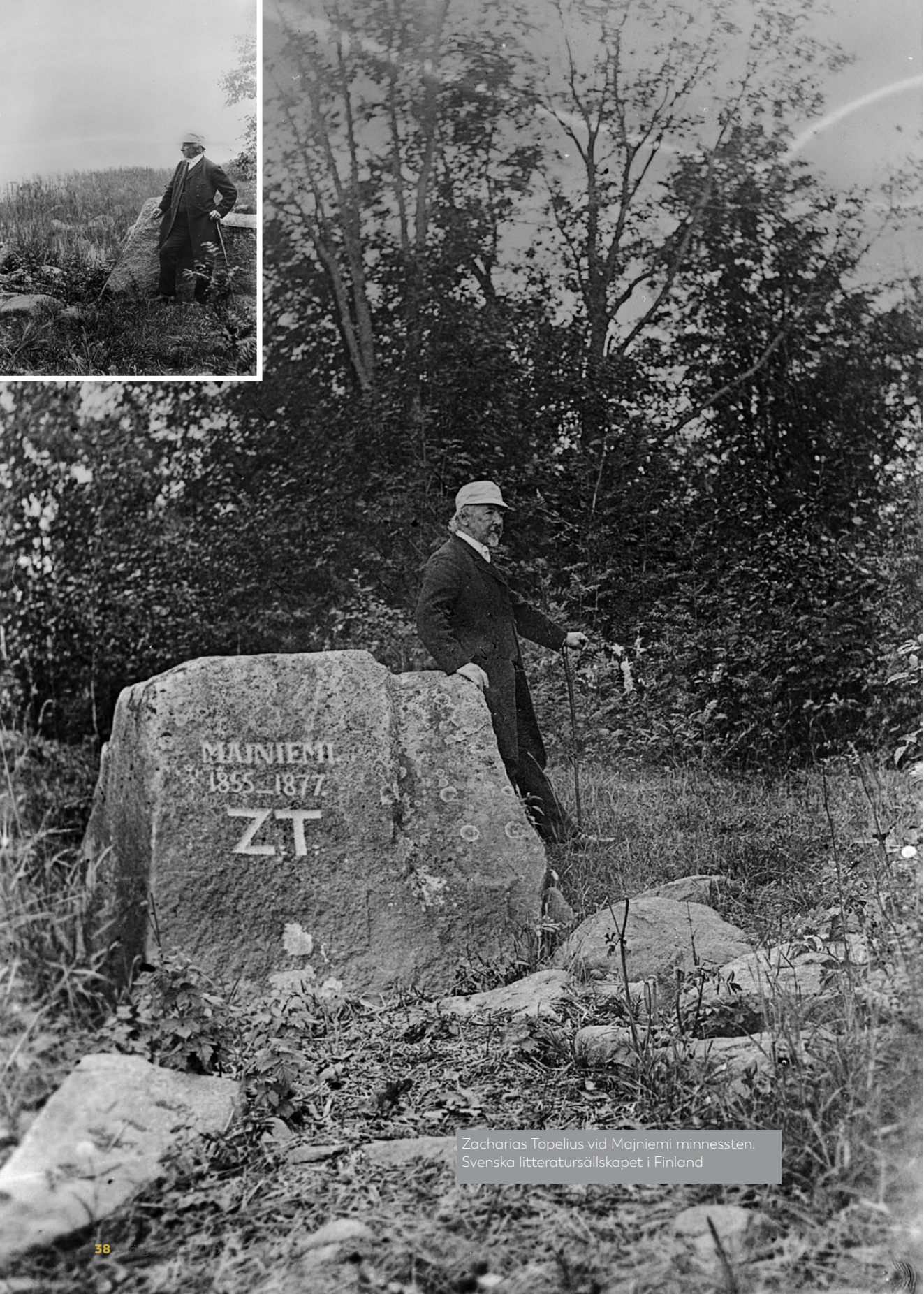
Här lefva vi som i djupaste fred, oaktadt våra 4 kosacker³ och krigsnybeterna både norr- och söderifrån. Jag har gjort plumpa fisken⁴ och önskar att du varit med, för att se prof på sorten. – – –

De mina må alla bra och förena sig i en hjertlig helsning till din gumma och Emma. Helsa Emma och säg att om hon vill komma och taga torrhö på Majniemi, så skall hon få en söt blåmålad räfsa och varma våfflor och nyssplockade åkerbär så mycket hon orkar äta.

På topelius.fi finns följande ordförklaringar till detta brev:

¹ Tertial var en tredjedel av årslönen som Topelius hade som e.o. professor i Finlands historia.

² Tyska resa är en eufemism som enligt Svenska Akademiens Ordbok betyder förlösning. Dottern Eva föddes den 4 september.

Zacharias Topelius vid Majniemi minnessten.
Svenska litteratursällskapet i Finland

Dagens Majniemi ligger inbäddad i grönska. Vattenlinjen är betydligt längre ifrån stugan än under Topelius tid. Foto: Pia Prost

³ Uttrycket våra 4 kosacker syftar på Nykarleby's enda garnison som bestod av fyra kosacker.

⁴ Gjort plumpa fisken = fiskat med puls (ett slags stång).

I det citerade brevet ser vi att köpet av Majniemi och barnsörden kostade pengar, men livet levdes i fred och ro. Krigsnyheterna kom, men i friden på Majniemi gladde man sig mest åt det som jorden och havet gav. Det var mysigt på höbärgningen för de små: en söt blåmalad räfsa, varma våfflor med färska åkerbär till, men delta i arbetet skulle både stor och liten efter förmåga. I två senare brev till Thunberg i juni 1864 och juli 1866 kommer än en gång jordbruksrapporter, för växtlighetens välmående och goda skördar var viktiga för alla. Vi får också veta att Topelius år 1864 hade en ny båt som hette "Nalle" och att han gärna hade Thunbergs som passagerare, då skulle flaggan

hissas, i synnerhet om pappa Thunberg också kom. Gästfriheten var stor, och det ställde stora krav på dem som skötte hushållsarbetet i primitiva förhållanden.

Topelius bodde med sin familj på Majniemi i tolv år. Sista sommaren där blev år 1868, det år då Topelius mor dog. Men Topelius vistades trots det på Alörn och tog in hos sin sväger, rådman Lybeck, som då ägde Charlottenlund. Ännu något år kunde man också samlas på Majniemis veranda, tills stugan såldes och i samband därmed flyttades till Andra sjön där den stod i arton år. Vårvintern 1896 flyttade driftiga seminarister stugan tillbaka till Alörn och satte den i skick. Det ordnades olika slags tillställningar med penninginsamlingar för ändamålet, och pengarna räckte också till stugans möblering. Den 15 juli 1897 fick Majniemi ta emot sin forna ägare Topelius som gäst och då överlämnades stugans nycklar till honom.

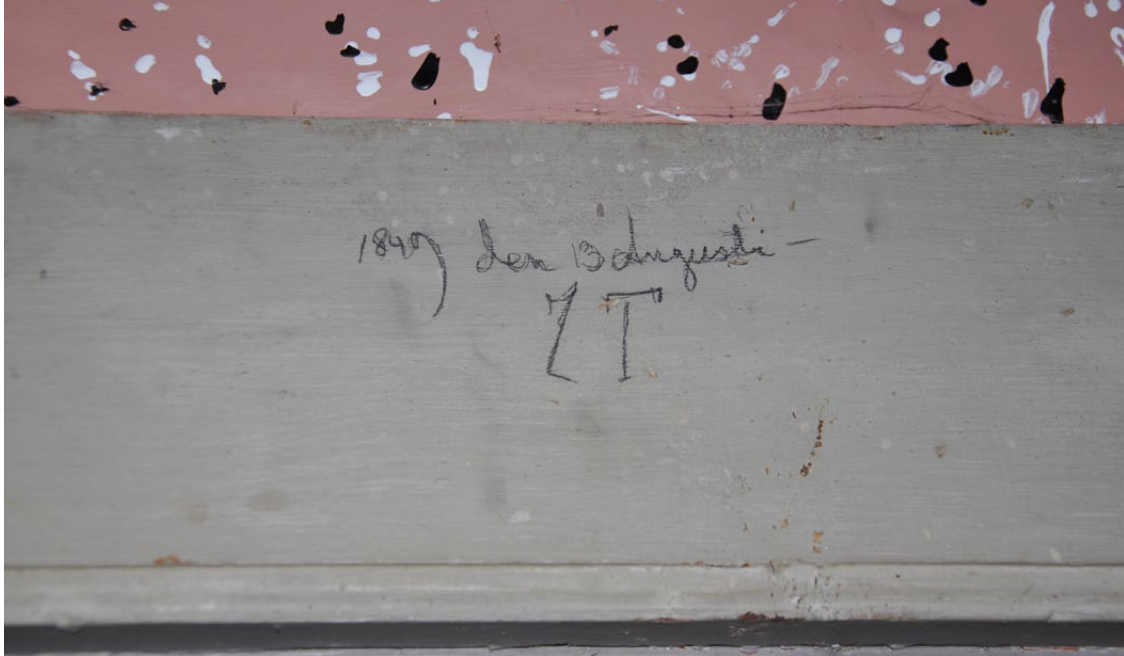
Charlottenlund, beläget strax norr om Majniemi, var ett kärt ställe för umgänge för Topelius. Foto: Pia Prost

Zacharias Topelius med metspö på Charlottenlund 1897. Rådman J.A. Lybeck på verandan. Svenska litteratursällskapet i Finland

Dagens ägare av Charlottenlund, Kalle och Ann-Mari Andersson, sitter på samma veranda. Observera att lappningen till höger på trappan fortfarande finns kvar! Foto: Pia Prost

"1849 den 13 augusti - ZT". Lister och dörrkarmar på övre våningen bär minnen av övernattande gäster.
Foto: Pia Prost

Som sammanfattning av vad Majniemi betydde för Topelius citerar jag den dikt som Topelius skrev då han besökte Nykarleby den allra sista gången och då erfor att den älskade stugan på Alörn hade återuppbyggts på nästan samma ställe där den en gång stod och också rustats upp:

Källor, tillgängliga 29.8.2018:
topelius.fi
<http://www.nykarlebyvyer.nu/sidor/texter/prosa/kronqvib/kuddnas/bkmajnie.htm>
<http://www.nykarlebyvyer.nu/sidor/texter/prosa/sfv/alornls.htm>

ARTIKELFÖRFATTAREN

BIRGITTA SARELIN är docent i praktisk teologi, företrädesvis hymnologi, och pensionerad akademilektor i praktisk teologi vid Åbo Akademi. Hon är också utbildad kantor med historiska orglar som särintresse.

birgitta.sarelin@abo.fi

I Majniemis främlingsbok 8 augusti 1897

*Ett sommarhem. Ett tomtebo
för barnaföräd och åldersro,
förgånget ren i tidens ström,
uppståndet som en ungdomsdröm
och åter rest på Alörns strand
af unge söner till vårt land.*

*Här tystna dagens storm och strid
i morgondag och aftonfrid.
Här bor ett älskadt minne minne blott
af lif, som flytt, och tid, som gått.
Dröj vandrare, eho du är;
var lugn, var god, var lycklig här!*

Jorma Leppänen Foto: Pia Prost

Veteran i pension efter 40 år: ”Kulturarv med unik natur”

Text: Thure Malmberg

Den 1 november och sex veckor därefter har Jorma Leppänen tänkt tillbringa i Thailand, Kambodja och Vietnam tillsammans med en gammal klasskamrat. Golf och tennis, fisk i olika former och gammal kultur vid Siambukten.

Fyrtio år som generalsekreterare för Skärgårdsdelegationen och konsultativ tjänsteman vid Jord- och skogsbruksministeriet får räkna. Efter en lång urvalsprocess har han nu fått en efterträdare (se följande artikel).

– De statliga anslagen för trafiken i skärgården är 70 miljoner i år, för näringar som fiske (30 miljoner), turism, jordbruk och förädling, samhällsutveckling med Leader och Interreg-pengar (15 miljoner) samt 24,5 miljoner i skärgårdstillägg till kommunerna och 30 miljoner till finansiering av nationalparker och rekreationsområden, säger Leppänen.

Pengarna för skärgårdstrafiken består av stöd till förbindelsebåtar (18 miljoner), färjor på allmänna vägar (50 miljoner) och färjor på privata vägar (2 miljoner).

Jorma Leppänen (längst t.v. i den bakre raden) bevittnar överlämnande av det riksomfattande skärgårdsprogrammet till minister Jari Leppä 2017. Från vänster i främre raden Hanna Kosonen, Jari Leppä, Stefan Wallin, bakom dem bredvid Leppänen står Per-Stefan Nyholm och Heikki Ojala. Foto: Thure Malmberg

Jorma visar upp sin fångst på Hautasaari i Stor-Saimen 2009, tillsammans med arbetskraftsbyråns direktör Pentti Laakkonen. Foto: Privat

Svenskfinland får mest

– De svensk- och tvåspråkiga kommunerna drar största nyttan av skärgårdspolitiken. Av våra åtta skärgårdskommuner och 48 kommuner med skärgårdsdel får de 13 två- eller svenskspråkiga kommunerna 14 miljoner eller 56 procent av skärgårdsbidragen i årets statsandelar på tillsammans 24,5 miljoner euro.

Mest pengar får skärgårdskommunerna Pargas (5,9 miljoner euro) och Kimitoön (2,6 miljoner), men betydande belopp går också till kommunerna med skärgårdsdel: Korsholm (606 000 euro), Larsmo (562 000 euro), Borgå (495 000 euro) och Raseborg (540 000 euro).

Skärgårdskommittén var delegationens föregångare. Nu firades 70 år under det riksomfattande seminariet för skärgårds-

kust- och insjöområden i juni i Åbo. För fyrtio år sedan intervjuades socialdemokraten Leppänen av bland andra Sfp:s Ole Norrback för det nya jobbet som den statliga skärgårdsdelegationens generalsekreterare.

– Arbetet är mycket självständigt och stimulerande. En förutsättning är att man känner skärgården. En annan är en positiv inställning till svenska, säger generalsekreterare Leppänen.

Under nästan 70 års tid kom Skärgårdsdelegationens ordförande från kusten och var alltid svenskspråkig och representerade SFP. Kusten är fortfarande välrepresenterad, med ordföranden i Karlö kommunfullmäktige *Sauli Pramila* som har kulturchef *Viktoria Kulmala* från Gustafs som suppleant, samt riksdagsledamot *Pia Kauma* (saml) från Esbo med stadsstyrelsens ordförande *Lauri Kattelus* från Åbo som suppleant.

Också riksdagsledamot *Eero Lehti* (saml) med *Emma-Stina Vehmanen* som suppleant har skärgårdskoppling, medan tidskriften Skärgårds chefredaktör *Nina Söderlund* (vf) från Nagu med fd. näringschef *Tomy Wass* som suppleant från Dalsbruk är bosatta året om i skärgården. Riksdagsledamoten från Åboland, *Stefan Wallin* (Sfp) har tidigare mångåriga ordföranden riksdagsledamot *Mikaela Nylander* som suppleant. *Heli Järvinens* (gröna) suppleant är redaktör *Kirsikka Moring*, fritidsboende sedan barnsben i Houtskär. *Teemu Hirvonen* (SDP) suppleant *Tiina Johansson* bor året om på Jurmo och har den överlägset längsta restiden till mötena. *Pirkko Häli* (kd) från Karleby har *Jere Riikonen* från Borgå som suppleant, och *Marja-Leena Leppänen* (Sannf) från Villmanstrand har *Kari Synberg* som suppleant.

Någon tänker kanske slentrianmässigt på skärgården som ett svenskt reservat i sydväst, där också ledande funktionärer borde hämtas. Inget kunde vara mer felaktigt i dag, när Nyslott med omnejd ryckt fram starkt när det gäller att besätta skärgårdsdelegationens viktiga poster. Därifrån kommer t.ex. delegationens ordförande *Hanna Kosonen* (centern), likaså tidigare nämnda *Heli Järvinen* och *Teemu Hirvonen*.

– Staten ser skärgården som ett viktigt kulturarv med unika naturvärden. Mycket sällan möter man någon negativ inställning till skärgården. Vår skärgård utgör ett specialområde med andra och delvis större krav än det övriga Finland, och för detta finns hög acceptans, betonar Leppänen.

Svenska i skolan och på nordiska kurser

Jorma Leppänen är född och uppvuxen i Eno vid den stora sjön Pielisjoki i Norra

Karelen, ett landskap med många stora insjöar och 4 000 öar.

– Vattendragen i Eno var länge livsviktiga för människornas vardagsliv där. Drunkning var faktiskt en av vanligaste dödsorsakerna i början av 1900-talet, säger han.

Studenten tog Jorma Leppänen i Joensuu klassiska lyceum med bland annat laudatur i svenska. Lyceet har i årtal varit känt i hela landet för ett stort antal laudatur i just svenska. Tala svenska kunde knappast någon i klassen efter studentexamen, men grammatik och skrift behärskades relativt sett utmärkt bra, säger han.

Studier vid Nordiska folkakademien i Kungälv och i en nordisk Manchester-skola på 1970- och 1980-talet ökade språkkunskaperna: lektionerna gick på engelska och svenska och på fritiden talade alla skandinaviska språk. Svenska fortsatte Leppänen tala och skriva i arbetslivet.

På fritiden gillar Leppänen idrott och kultur: vintertid längdåkning både på is och i terräng, lite slalom och året runt dessutom volleyboll, tennis och gym. Han spelar gitarr, bland annat under folkmusikfestivalen i Rääkkylä, en kommun med skärgårdsdel. Han har sjungit i kör och ensembler, helst sånger med anknytning till skärgården, havet och insjöar, ofta på svenska, men också på urkarelska och på ryska. Den ryska och karelska kulturen är Leppänens stora intresse.

Leppänen plockar också kustens skärgårdsbor ur vaneföreställningen att det bara är de som bor och lever i den riktiga skärgården, även om de största öarna med fast bosättning ligger vid havet och i det svenska språkområdet.

– Vi har 56 000 stora sjöar i Finland och 700 älvar, i vilka hälften av landets 76 000

Tangodrottningen Kirsi Ranto och en nöjd Jorma på Skärgårdsdelegationens avdelning på Helsingfors båtmässa 2010. I tio års tid hade delegationen en stor monter på båtmässan. Foto: Privat

öar ligger. Utmaningarna att leva på öarna som heltids- eller deltidsvänare är ungefär likadana i alla skärgårdar, även om också skillnader finns. Menföre är exempelvis ett begrepp alla öbor i Finland känner till.

Fiske och natur står Leppänens hjärta nära. Själv fiskar han helst på vintern med nät under isen i Norra Karelen, såsom man i alla tider gjort både vid insjöområdena och vid kusten.

Leppänen har en motorbåt byggd av en karelsk mästare på träbåtar. Den står på trailern i hembyn Louhioja, och de stora sjöarna Pielinen, Höytiäinen, Pyhäselkä och Koitere ligger på bara en halv timmes avstånd. Leppänen planerar att efter pensioneringen bo åtminstone ett halvt år i det gamla hemmet i Eno, som bara kräver ”rimligt slit på ett angenämt sätt”.

Elina Auri tillträder som ledande sakkunnig i skärgårdsfrågor den 1.11.2018. Då är hennes e-post elina.auri@mmm.fi. Foto: Privat

Elina kliver in i stora stövlar

Text: Nina Söderlund

Nu när Jorma Leppäns efterträdare är vald är det dags att också få reda på något om vem hon är. Hon heter Elina Auri och är 39 år, bor i Kyrkslätt med sin man och två barn (4 och 6 år). Skärgården har alltid varit viktig för henne och hennes personliga relation till skärgården hör ihop med hennes farmor, vars släkt kommer från ön Aspö (Haapasaari på finska), som ligger i den yttre skärgården utanför Kotka. Hon har tillbringat somrarna på Aspö, och just nu renoverar hon med sin make stället för att ha ett skärgårdsparadis för hela familjen.

På frågan varför hon sökte jobbet som generalsekreterare för SANK svarar hon så här:

– Skärgården har alltid varit nära mitt hjärta. Jag arbetade med skärgårdsfrågor för tio år sedan i Arbets- och näringsministeriet (regionutvecklingsenheten), ofta i samarbete med Jorma. Då var mitt huvudsakliga arbete att skriva en utredning om permanent bebodda öar utan fast vägförbindelse. Jag deltog också i Skärgårdsdelegationens arbete. Sedan dess har skärgårdsfrågor och dess utveckling varit på mitt skrivbord på ett eller annat sätt. Arbetet i Regionutvecklingens

konsumeringsbyrå MDI har särskilt gällt frågor som påverkar glest bebyggd landsbygd. Skärgården är viktig för mig, den ger mig styrka och ro. Att få jobba med skärgården är mitt drömjobb!

Under fem somrar arbetade Elina också på Bengtskärs fyr och hon har varit medlem i Finlands Fyrsläpss styrelse.

Vilka frågor anser du att är de viktigaste att engagera sig i med tanke på skärgårdens framtid?

Skärgårdens livskraft är viktig på många sätt, både för de fast bosatta och för de fritidsboende. Det är viktigt att visa på skärgårdens många möjligheter: att arbeta i, att tillbringa sin fritid och njuta av naturen i och så vidare. Skärgården skall vara en plats där man både kan leva året om, under vissa perioder och bara besöka.

Vi önskar Elina välkommen och hoppas kunna bjuda henne till kustens skärgård så fort som möjligt. Allra helst en vinterdag då hon kan få se det verkliga livet på öarna, och på nära håll studera möjligheterna att ta sig fram på smala vägar, på färjor och förbindelsebåtar. Och få möta gästfrihet.

Samhällsvetenskaperna i havsforskningen

Text: Nina Tynkkyen & Marko Joas

FORSKNINGSPROFILER HAVET vid Åbo Akademi kom igång med sin verksamhet på hösten 2017. Helheten stöder och genomför tvärvetenskaplig forskning om hav, särskilt Östersjön, som samarbete mellan natur-, samhälls- och ekonomiska vetenskaper (marin- och miljöbiologi, industriell ekonomi och offentlig förvaltning). Marinbiologin som traditionellt varit stark vid Åbo Akademi får nu effektivt stöd från samhällsvetenskaper och ekonomi: problem och möjligheter analyseras genom ett brett tvärvetenskapligt samarbete. Den övergripande ambitionen med profileringsområdet är att etablera en global ledande marin spetsforskningsenhet med fokus på Östersjön och på de norra havsområdena.

Som forskningstema är havet väldigt konkret. Detta underlättar skapandet av gemensamma, tvärvetenskapliga och problemorienterade projekt och perspektiv inom profileringsområdet, utan att tära på forskningens teoretiska ambition.

ÖSTERSJÖN MÅR dåligt. Syrebrist och övergödning är extremt stora problem. Klimatförändringen försämrar situationen och för med sig ytterligare andra problem. Det betyder att man måste forska kring många problem samtidigt – analysera den funktionella helheten genom tvärvetenskapligt samarbete. Östersjön kan också användas som ett laboratorium, för att lokalt och i mindre skala forska i något som senare kan

hjälpa till med att lösa globala problem. En vidare utmaning är att finna lösningar som underlättar samexistensen av det moderna samhället och havets ekosystem och som främjar hållbar tillväxt.

Samhällsvetenskaperna ses sällan som en del av havsforskningen. Men egentligen behövs samhällsvetenskaper som limmet mellan ekologi och ekonomi, för att analysera hur människans behov och intressen kan sammanlänkas med naturens intressen och hur policyn kan skapas för att kombinera dessa intressen.

DEN SAMHÄLLSVETENSKAPLIGA forskningen inom profileringsområdet Havet vid Åbo Akademi fokuserar bland annat på analys och evaluering av politiska och administrativa institutioners inverkan inom östersjöregionen, samt på styrningsstrukturerna inom Östersjön – det så kallade flernivåstyrningssystemet (med EU, HELCOM, kuststaterna och andra aktiva organisationer inom området). Även om styrningen är rätt genomsyrande, återstår många utmaningar. Det faktum att alla Östersjöländer förutom Ryssland tillhör EU, skapar ytterligare problem i ett osäkert geopolitiskt läge. För att kunna analysera denna problematik måste den samhällsvetenskapliga forskningen ha som mål att skapa en omfattande förståelse för vad som händer i politiken också utanför den omedelbara havsmiljön.

Foto: Pia Prost

ARTIKELFÖRFATTARNA

NINA TYNKKYNYN är biträdande professor vid Åbo Akademi inom profileringsenheten Havet, med temat governance/offentlig förvaltning.
nina.tynkkynen@abo.fi

MARKO JOAS är professor inom offentlig förvaltning vid Åbo Akademi.
marko.joas@abo.fi

"HAVET" ÄR ETT PROFILERINGSOMRÅDE INOM FORSKNING SOM 2017 SKAPATS GEMENSAMT AV ÅBO AKADEMI OCH ÅBO UNIVERSITET.

Bere Island Foto: John Walsh

Comhdháil Oileáin na hÉireann arbetar för Irlands öar

Text: Rhoda Twombly (Översättning: Pia Prost)

Comhdháil Oileáin na hÉireann - Federationen för de irländska öarna - grundades 1984 för att arbeta för öbor på både nationell och europeisk nivå. Organisationen har lyckats med att nå ut till ösamfund över hela landet. I samarbete med öbor och både lokala och statliga myndigheter har organisa-

tionen identifierat och tagit itu med gemensamma problem. Vi har framgångsrikt drivit projekt inom olika nationella och europeiska program, såsom National Rural Development Programme (2002-2006), Interreg IIIc och New Opportunities for Women Programme.

Båten Finnaune i irländsk dimma. Foto: Rhoda Twombly

Till skillnad från Comhar na Oileáin, aktionsgruppen för LEADER, är Comhdháil den enda organisation som representerar de permanent befolkade offshore-öarna i Irland. Genom medlemskap och vår konstitution har organisationen mandat att agera på uppdrag av lokalbefolkningen på öarna. Organisationen är det forum där valda företrädare från öarna kan ta upp de frågor som väcker farhågor till diskussion. Vi ordnar också seminarier och möten om ärenden som är viktiga för oss, samt skapar kommunikationsförbindelser mellan både irländska och europeiska öar.

Ett centralt mål för organisationen är att hålla regeringen ajour med viktiga frågor som påverkar öliv och hållbarhet. Sedan grundandet har Comhdháil haft en unik roll

som rådgivande organ kring politik som är relevant för ösamhällena.

Comhdháils "Manifesto for the Islands" listar de utvecklingsmål som alla örepresentanter kommit överens om. Manifestet lägger stor vikt vid företagande och sysselsättningsmål. I faktarutan listas våra huvudmål.

För närvarande arbetar Comhdháil Oileáin na hÉireann för lagförslaget Heritage Fishing License (Islands) Bill 2017. Lagförslaget går ut på att utfärda tillstånd som skulle underlätta för fiskare att fortsätta använda sig av traditionella fiskemetoder på Irlands offshore-öar. Organisationen arbetar kontinuerligt för bättre bredbandstäckning och för att öborna ska ha en större talan gällande nya färje- och fraktkontrakt.

Manifesto for the Islands

Öborna bör få sin talan hörd genom att:

- öarna ska uppfattas som en region
- en öpolicy ska införas på alla nivåer av förvaltningen
- all lagstiftning och alla program ska kunna tillämpas även på öar

Företag och arbetsplatser skapas genom:

- upprättande av en särskild företagsfond för öar
- stöd till traditionella industrier, inklusive jordbruk och fiske
- utveckling av naturresurser
- färjor som kan transportera både bilar och lastbilar oberoende av tidvattensnivå

Minska skillnaderna i levnadskostnader genom:

- införande av skatteincitament för öar
- gratis färjtransport för öbor
- minskade fraktkostnader för "från kaj till dörr-leveranser"
- tvingande fastlandsvistelser betalas av beslutande myndighet

Unga uppmuntras till att stanna på öarna genom:

- skapande av nya arbetstillfällen
- tillhandahållande av lämpliga utrymmen och tjänster
- delaktighet och förståelsefull planering

Infrastrukturen förbättras genom att:

- garantera högkvalitativ och pålitlig elförsörjning
- bredbandstjänster når även öarna
- man kommer överens om ett internt infrastrukturprogram

Sherkin Island, County Cork. Foto: Rhoda Twombly

Traktorn Baby Blue ska flyttas från ön Inishlyre. Foto: Rhoda Twombly

Dessutom trycker organisationen på att de åtgärder som lyfts fram i studien Island Health Care Report, som ännu inte har lanserats, ska genomföras på öarna. Comhdháil Oileáin na hÉireann har haft två ledamöter i utskottet för studien, som krävt mycket arbete och tankeverksamhet och nu tyvärr tycks ha fastnat någonstans i byråkrati-djungeln. Rapporten ska lyfta fram förslag

på hur hälso- och sjukvården på öarna skulle kunna genomföras mer samordnat och effektivt, för att säkerställa en pålitlig och lättillgänglig hälsovård på alla öar.

ARTIKELFÖRFATTAREN

RHODA TWOMBLY är sekreterare för Comhdháil Oileáin na hÉireann/Federationen för de irländska öarna, ESIN och Kommittén för Mayo-öarna. Hon bor på en gård på Inishlyre, en liten ö utanför Irlands västkust med sin partner, svägerska, hund, katter, får och nötkreatur. Rhoda hyser en stor kärlek till djur och natur och har skrivit poesi och noveller.

rhodatwombly@gmail.com

Prenumerera på Skärgård

Tidskriften Skärgård dokumenterar det mest unika område vi har i vårt land. Även ur ett internationellt perspektiv utgör våra levande skärgårdssamhällen ett kulturarv.

Prenumerera på tidskriften eller ge den som gåva - en present som räcker hela året! Fyra innehållsrika nummer kostar endast 46 euro.

Beställ via www.skargard.fi eller kontakta anita.julin@abo.fi, +358-(0)50-4096403

Skärgårdsfotograf Maria Carling

Varför fotar man? Ja, förr tyckte jag att man ju fotograferar för att ha olika händelser i minnet. Det var inte så noga om horisonten var sned eller om någon på bilden var lite suddig. Huvudsaken var att ha något att spara. Då blev det också mest att man bara "knäppte" bilder och trodde att man var en duktig fotograf.

FÖR DET mesta var det jag i familjen som höll i kameran. Duktig och nöjd var jag ända tills jag år 2012 gick en kortkurs för att lära mig använda min nya systemkamera. Efter två intensiva lördagar insåg jag att jag kanske behärskar 5% av fotograferingens mysterium. Och ju längre tiden lider, märker jag att det

hela tiden finns mer att lära sig. Det är just det som gör fotograferandet så fascinerande.

HUR KOM det sig då att jag alls skaffade en systemkamera? Mycket tycks hända av en slump här i livet. Året var 2010 och jag skulle göra en videosnutt för en nätbutik. Fick låna en videokamera och började ivrigt filma. När jag skulle flytta filmerna från videokameran till datorn gick det inte utan strömkabeln, som inte hittades någonstans. Efter idogt sökande hittades rätt kabel i Holland och det skulle ta två veckor att få den hit. Tröttnade på allt strul, körde till Åbo och sa att jag egentligen inte enbart ville ha en videokamera, utan en systemkamera som gav bra resultat även på videosidan. Kom då hem med en

Det finns så fina konstverk i naturen som man sällan ser. Detta fröhus är inte större än ett par millimeter i diameter.

Den 3 juni började jag följa skaggeggdoppingparets boplats och undrade då redan hur det ska gå om och när vattnet stiger.

Den 10 juni hade vattnet stigit till boets kant och de hade redan svårigheter att hålla ihop boet.

Den 14 juni på morgonen hade paret ett flytande bo.

Och den 14 juni på kvällen körde en motorbåt förbi och svepte med sig boet. Hanen kommer febrilt ännu med material för att rädda boet.

Vassbuken stiger upp med solen.

Att fota fåglar är spännande. Man vet ju aldrig på förhand vad de hittar på. Här har vi en gråtrutunge som prövar om det går att "vattenskida".

liten spegellös systemkamera med videofunktion.

Ett och ett halvt år efter kursen var jag mogen för lite bättre utrustning och på den vägen är det nu.

FOTANDET GÖR också att man hör till en gemenskap. Man träffar likasinnade och får möjlighet att resa till platser man aldrig annars skulle besöka. För att alls gå ut och fota behövs utmaningar. Min utmaning i början av sommaren var att ta en bild av en fågel som fångat en fisk. Och då skulle det vara på riktigt och inte så att man slängt en fisk till fågeln. Jag började följa ett skäggdoppingpar och väntade på att ungarna skulle

kläckas, för då börjar de fiska på riktigt. Det gick lite "snöpligt" för den familjen, så det fick bli en tärna i stället (se pärbilden).

HEMMA FÅR jag ibland höra att "ska du nu ut och fota igen, du har ju tagit bilden redan"! Det bästa med fotointresset är att man aldrig har fotat färdigt och att man kommer ut i naturen under tider på dygnet man annars skulle sitta i soffan eller sova.

ARTIKELFÖRFATTAREN

MARIA CARLING bor på ön Pensar i Nagu

Maria har en blogg där hon sparsamt lägger ut bilder från skärgården:
<https://skargardsbilder.blogspot.com/>

Havsgymnasiet i Åbo seglade till Shetlandsöarna

Text: Pia Prost, Foto: Väinö Leimu

Det är nu tio år sedan det finskspråkiga gymnasiet i Åbo, Turun Suomalainen Yhteiskoulun lukio (TSYK), grundade sin linje havsgymnasiet eller Merilukio på finska. Förutom de obligatoriska gymnasiekurserna kan eleverna här läsa specialkurser inom naturvetenskap, miljökunskap, sjöfart, entreprenörskap och turism. Havsgymnasiet har sina egna skolningsfartyg, så alla elever har möjlighet att delta i seglatser och avlägga en del av sina studier i havsmiljö. Enligt TSYK ger Havsgymnasiet goda förutsättningar för vidare studier, och samarbetet med både universitet och företag inom sjöfartssektorn ger eleverna bra möjligheter att bekanta sig med forskning och näringsliv.

Havsgymnasiets 10-årsjubileum firades i slutet av augusti med en seglats på det norska segelfartyget Statsraad Lehmkuhl, en tremastad bark byggd 1914. På seglatsen deltog nuvarande och tidigare gymnasieelever, samt deltagare från havsgymnasiets samarbetspartner, sjöfartsskolan Aboa Mare, Forum Marinum, Skärgårdshavets forskningsinstitut,

Rederistiftelsen och Sjökrigsskolan. Det var mer än 90 personer samt fartygets egen besättning på ca 20 personer som under en knapp veckas tid seglade mellan Bergen och Shetlandsöarna.

- Seglatsen var nog en stor upplevelse för oss alla, säger Maarit Vähäkangas, praktikasistent på Aboa Mare. Våra vaktstyrmans- och sjökaptensteruderande utförde praktik under seglatsen, och fick lära sig navigering och manövrering av ett segelfartyg. Alla deltagare arbetade i tre vaktskift à fyra timmar och sov i hängmattor på traditionellt sjömansvis, som sillar i en sillburk, tillägger Vähäkangas skrattande.

- För gymnasieeleverna var seglatsen en del av undervisningen, och de fick förutom seglingserfarenhet även kunskap om Nordsjöns natur och områdets historia. Med på seglatsen hade de även marinbiologisk forskningsutrustning, berättar Vähäkangas.

Gymnasieelevernas blogg (på finska) kan man läsa på blog.edu.turku.fi/navigare2010/

ARTIKELFÖRFATTAREN

PIA PROST jobbar som koordinator på Skärgårdshavets biosfärrområde och som redaktör för Tidskriften Skärgård.

050-338 1710
prost.pia@gmail.com

Foto: Sami Pitkänen

Vrakplundrarförlaget gjorde det igen!

Sandvikharun – säsongfisket vid Jurmo

Det finns böcker som det är omöjligt att få i sin hand utan att börja bläddra i dem. Boken om Sandvikharun, söder om Jurmo, hör till dem. Den känns dessutom mycket skön att hålla i.

Agneta Andersson, bosatt på Jurmo, är i dag ägare till Sandvikharun. Hon skriver att det förargligaste som hänt under de 10 år hon ägt ön är att någon stal brolocket. ”Den tjuven visste vad han gjorde för bräderna var av lärkrä”, kommenterade en av de intervjuade, Gunnar Andersson.

Under 1900-talet var dessa fiskelägen otroligt viktiga för skärgårdsborna och hjälpte dem att överleva, men de är sparsamt dokumenterade. Därför är det en stor kulturgärning Agneta utfört då hon samlat foton, teckningar, gästboksanteckningar och intervjuat flera äldre skärgårdsbor som själva har minnen från den lilla ön eller andra lite yngre, som kan berätta vad deras släktingar berättat.

I dag är det många som antingen helt låter bli att skriva i gästböcker eller så skriver man bara datum, namn och hemort. Snälla människor, skriv lite mera! Vad skulle Agneta Andersson ha haft att skriva om i fråga om

Foto: Sami Pitkänen

detta fiskeläge utan gästboken i Alskärshuset? Intervjuerna gav naturligtvis mycket annan information än det som står i gästboken, men dessa båda kompletterar varann.

I gästboken finns kända finlandssvenska namn. Författare, bildkonstnärer och kulturpersonligheter. Christine och Göran Schildt från Kolkis på Leros skriver så här: ”Ej bättre man på grekisk ö kan vila, än bland får och tärnor här i nordiska Arkadien”.

Bokens sista meningar bevisar att Alskärshuset besöks fortfarande och lyder så här: ”Tre härliga dagar på underbara Sandvikharun. Vi kände oss som hemma i stugan, värmdde oss vid spisen, gick runt ön, såg och lyssnade på havet, badade tältbastu, kokade laxsoppa, stekte plättar och beundrade stjärnhimlen från berget, insvepta i rymdfilt. Vårt sällskap här på ön var en berguv, en säl, en forell och en fluga. Vi skulle gärna stanna resten av livet, men tyvärr måste vi gå klart skolan först.” Antti Wikman och Vilma

Tuppavainen firar nyårshelgen 2015 i Alskärshuset. De har hittat himmelriket på jorden.

Tack vare Anderssons bok får också vi andra bli bekanta med Sandvikharun, om än på avstånd. Om allt går riktigt väl kommer tidskriften Skärgårds prenumeranter att erbjudas en möjlighet att kanske besöka ön nästa år. Dock inte på nyåret.

Nina Söderlund

Sandvikharun – säsongfisket vid Jurmo (128 sidor)

Författare: Agneta Andersson
Utgivare: Vrakplundrarförlaget 2018
ISBN 978-952-68304-1-4

Foto: Christian Westerback

Restaurerad fyr lever upp i bok

Söderskär är en fyrö långt ute i Finska viken utanför Borgå. I år fick fyren en ny bok, en uppföljning av Jack Mikanders och Christian Westerbacks bok om Söderskär, tryckt 2000.

Den nya versionen har undertiteln "På tröskeln mellan hav och skärgård". Boken tillägnas minnet av Jack Mikander, som dog redan 1998.

CHRISTIAN WESTERBACK är en engagerad bildjournalist med lång erfarenhet från finländsk dagspress, medan Mikander var skeppsbyggnadsingenjör. Båda författarna växte sommartid upp på Pörtö och den starka kopplingen till Söderskär ligger i blodet: Mikanders rötter går tillbaka till fyrvaktarna på Söderskär, medan Westerback har sina i

tullen på Pörtö, den plats där fartyg destinerade till Borgå efter den grundfyllda passagen vid Söderskär skulle klarera in.

INGA FYRVAKTARE, lotsar eller tullare finns längre här, och den nya boken är därför en värdefull påminnelse om hårt och viktigt arbete under ofta farofyllda förhållanden. Vilka faror lotsar kunde möta i de här vattenen visas klart av den tragiska olyckan senhösten 2017, då en kutter från Emsalö lotsstation kantrade intill ett fartyg och två män miste livet.

DRAMATISKA ÄR också Westerbacks bilder i Söderskärsboken: han har sökt sig ut till den yttersta skärgården under alla årstider. För Westerback, som också svarat för omarbetningen av den första versionen, är fyren en

Foto: Christian Westerback

plats som väcker motstridiga känslor: ”Den blinkar trygghet, men samtidigt varnar den: kom inte för nära, här finns grund.”

På 150 sidor ger boken en bra bild av livet på den isolerade fyrplatsen, bestående av två huvudskär förenade med en hängbro och omgiven av stormsvepta och förrådiska grund. Men det var inte bara finländare som arbetade här: hållristningar från 1800-talet på Synnerstlandet ett stycke söderut visar att ester kommit till ögruppen för att fiska.

PÄRMBILDEN PÅ den inbundna boken, som bland annat säljs på Pörtö Lines förbindelsebåt, visar själva fyrtornet mot en dramatiskt mörk himmel. Utdrag ur Gustav Brodds karta från 1793-1796 över Finska vikens nordkust på pärmens insidor visar de grundfyllda vattnen och de gamla svenska och estniska namnen på skär och klippor på gränsen mellan Sibbo och Borgå i havet.

På en höstlig färgbild från 2008 dokumenterar Westerback sitt fotografiska kunnande: vitskummiga bränningar slickar klippällar-

na, fyrpersonalens nyrenoverade hus står idylliskt röda med vita knutbräden och fyrens lanternin lyser tillsammans med ett ensamt ljus i ett fönster gult mot den stormiga himlen. Fyren har då och då tänts, och är efter grundliga renoveringar nu en prydnad för hela skärgården.

ÅR 2003 såldes fyren till ett par privatpersoner, som försökte kombinera turism med Söderskärs känsliga natur i ett naturskyddsområde. 2015 såldes fyren vidare till EW Finland Oy, ett internationellt bemanningsföretag drivet av ekon. dr. Hans Jonasson på Pörtö, själv ättling till en av Söderskärs sista finländska lotsar före förryskningen 1912. Samma företag har både restaurerat fyren, inlett reguljär trafik från fastlandet till Borgå och Sibbo skärgårdar och finansierat boken.

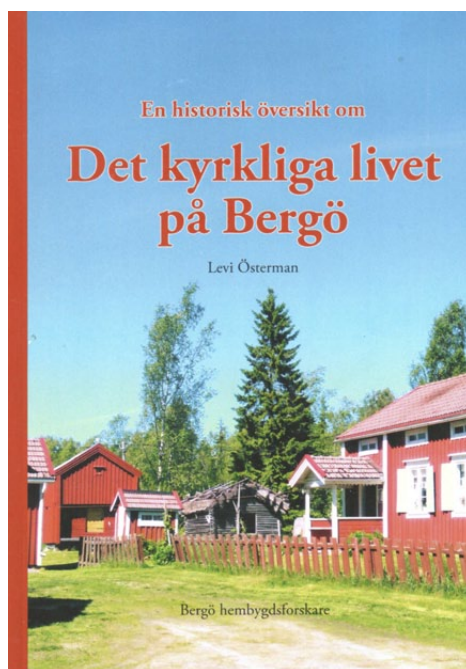
Thure Malmberg

Det kyrkliga livet på Bergö

Precis som på Söderskär utanför Pörtö innebar lotsverkets förryskning 1912 omställningar också på Bergö ett stycke söder om Vasa. Medan alla lotsar på Söderskär flyttade in till Pörtö, där de blev skickliga båtbyggare och ofta fortsatte med sjöfartsrelaterade yrken, blev läget på Bergö mer kaotiskt.

EN DEL av Bergölotsarna valde nämligen att vara kejsaren trogna. De här så kallade ”rysslotsarna” kom att splittra Bergö, och vad det ledde till kan man läsa om i Levi Östermans historiska översikt ”Det kyrkliga livet på Bergö” från 1957. En moderniserad version utgavs i år av Bergö hembygdsförening med sin energiska ordförande sjökaptan Per-Erik Berglund, pensionerad befälhavare på Silja Serenade. Den 202 sidor tjocka häftade boken kan köpas genom honom på adressen pererik.berglund@netikka.fi.

SJÖFART OCH fiske har alltid varit centrala yrken på Bergö, som en gång var en självständig kommun mellan Korsholm i norr och Malax österut vid kusten. I motsats till Pörtö, som bara sporadiskt gästas av predikanter och församlingsgrupper på utfärd, har Bergö en egen kyrka. Det är om kyrksamhet och kampen mellan sekterister och statskyrka, liksom om det sedliga livet och bland annat fylleri på ön, till exempel i samband med

sälsskyttet, under 1800-talet Östermans skrift handlar.

GOD LOKALKÄNNEDOM ger kanske den största behållningen av skriften, men också läsare från kustbältet och andra delar av skärgården hittar mycket intressant i den när det gäller livet på ett ösamhälle. I dag har Bergö ordnad färjeförbindelse till fastlandet, men tidigare var isläge och stormar ett hinder för kontakten med omvärlden. Som tidigare utgörs befolkningen till stor del av sjöfarare, och Bergö är ett välskött och fungerande samhälle i Kvarkens naturarv.

Thure Malmberg

Det kyrkliga livet på Bergö

Sammanställd 1954-57 av Levi Österman
Utgiven av Bergö hembygdsforskare 2018
ISBN 978-952-94-0258-8

Piga, klockare, inhysing, lots – en bok om att hitta sina rötter

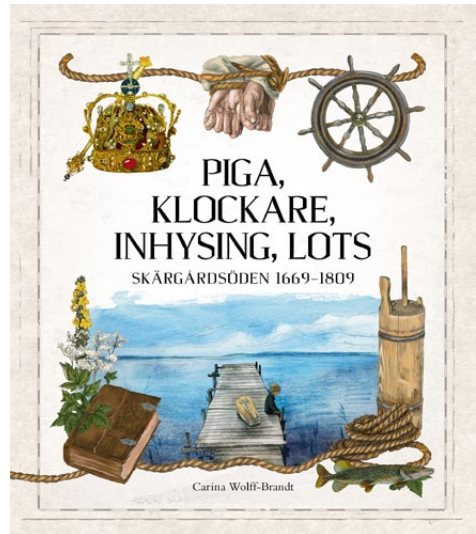
Efter många år av forskning i kyrkböcker, gamla brev, kartor och andra dokument, är Carina Wolff-Brandts bok ”Piga, klockare, inhysing, lots. Skärgårdsöden 1669–1809” nu klar.

I BOKEN vävs en populärhistorisk skildring av storpolitiska händelser samman med fiktiva berättelser om verkliga människor som levte i Kyrkosunds skär i sydvästra Finlands skärgård, mitt i det svenska riket under många krig, ofärdsår och ockupationer. Fyra generationer skärgårdsbor, författarens anmodrar- och fäder, får komma till tals i de fiktiva avsnitten som fogats in i den populärhistoriska texten.

– Vetskapen om mina släktrötter i utskären fick många saker att falla på sin plats. Det var nog därför jag ända sedan barnsben har känt så djupt för skärgården, och dessutom redan skrivit tre böcker om den, berättar Wolff-Brandt.

BOKEN HAR både ett rikshistoriskt och lokalhistoriskt perspektiv. Skärgårdsbornas vardag speglas mot vad som händer i kungahuset i Stockholm och hur respektive kungs beslut påverkar den enskilda människan ute i skärgården. Östersjön band rikets olika delar samman och för invånarna ute vid havsbandet var det lika naturligt att segla till Stockholm som till Åbo för att sälja sina varor.

DET SÄGS att man för att kunna förstå nutiden måste känna till sin historia. Författaren Carina Wolff-Brandt fick vetskap om sina rötter i skärgården av släktforskaren Marita Raatikainen. Det blev upptakten till

ett tre år långt samarbete, i vilket Marita stod för tolkningen och transkriberingen av kyrkböcker och tingsprotokoll från 1600- och 1700-talen. Den äldsta anmodern som gick att spåra, Cirstin Ericsson, föddes i Kyrkosunds skär år 1669. Där tar boken vid.

Bokens vackra illustrationer är gjorda av Jenny Wiik från Åbo. Boken har utkommit på förlaget Vingpennan, www.vingpennan.com.

Mona Salama

Piga, klockare, inhysing, lots: skärgårdsöden 1669–1809

Carina Wolff-Brandt
Förlaget Vingpennan 2018
ISBN: 9789526854847

Skärinytt

26 oktober

Matkultur diskuteras på Westers i Kimito

VårKultur 2019 kommer att handla om MAT och MATKULTUR och förverkligas 6-22.4.2019. Temat introduceras på årets åboländska kulturseminarium, fredagen den 26 oktober på Westers trädgård i Kimito. Aktuella frågor kring temat presenteras och diskuteras. På eftermiddagen blir det idéverkstad med tanke på VårKultur 2019.

Mera information och anmälningar på www.sydskusten.fi eller lena.langbacka@sydskusten.fi

Bokmässor

Du kan hitta både äldre och yngre nummer av bland annat tidskriften Skärgård vid Tidskriftscentralens monter på Åbo bokmessa 5-7.10. och Helsingfors bokmessa 25-28.10.

1 november

Skärgårdsverkstad för framtidens Houtskär och Korpo

Projektet Archipelago Business Development och Houtskär i utveckling tillsammans med Pargas stad bjuder in alla invånare på Houtskär och Korpo till en gemensam verkstad kring hur vi kan utveckla bägge destinationer och hålla dem levande året runt. Studerande från Novia medverkar i verkstaden, som hålls kl 16-18.30.

Förhandsanmälan till houtskariutveckling@gmail.com (senast 24.10) är önskvärd med tanke på serveringen. Vi har möjlighet att ordna barnpassning vid behov.

Skärinytt är till för alla som vill puffa för olika evenemang av allmänt intresse i våra olika skärgårdsområden. Skicka gärna information om ditt evenemang till adressen tidskriftenskargard@gmail.com. Notera att Skärgård nästa gång utkommer i början av december, deadline ca en månad innan

3 december - våren 2019

Utbilda dig till biosfärambassadör

En biosfärambassadör har kunskap och engagemang att sprida information om Skärgårdshavets biosfärområde. Inom ambassadörsutbildningen lär dig mer om området, hållbarhet och det globala MAB-programmet. Samtidigt får du verktyg att dra nytta av i din egen verksamhet. Biosfärambassadörsutbildningen är gratis och öppen för alla intresserade. Du kan vara företagare, guide, föreningsaktiv. Eller något helt annat. En lokal företagare eller guide kan även ansluta sig till biosfärområdets partnersprogram.

Den första träffen hålls 3.12 kl 15.30-19 på Centret för livslångt lärande vid ÅA i Åbo, de övriga fyra utbildningsdagarna hålls under våren.

Mer info: biosfar@pargas.fi eller på biosfärområdets Facebook-sida.

30 november

Skärgårdsområdet är unikt och starkt kopplat till det svenska i Finland. Därför tar Svenska kulturfonden gärna emot projektansökningar som är kopplade till skärgården. Ansökningstiden är i november. På webbplatsen www.kulturfonden.fi kan du läsa mera om bidragen och hur du gör en ansökan.

Foto: Pia Prost

Foto: Knut Pipping, Åbo Akademis bildsamlingar

Annu en underbar bild av Knut Pipping får avrunda detta nummer av Skärgård. Bilden är tagen någon gång mellan 1953 och 1955 på Kumlinge. Titta på mannen längst till höger, han med pipa i handen. Undrar vad han tänker? "Han är flink, han där mågen min", eller "Det var nu ett fasligt trasslande". Fast han ser ganska nöjd ut, så kanske det förstnämnda.

Undrar hur de låter när de talar med varandra? Använder de ord och uttryck som vi numera skulle ha svårt att känna igen? I Svenska litteratursällskapets arkiv på nätet finns en stor mängd ljudprov samlade, här är ett litet urval:

Äldre kvinna från Brändö, Åland: "Så hajn kām tee te marjehamn tā på määranijn, ja ijn vaa laagām uutviila tā ner ijn ha setta på ijn benk häla natten. Å sää sko ijn ā handla uutrett eeranden sām ijn ju hadd förstås ā drajji pāā-ssā ujnär ijn lengre tiid".

Äldre man i Pyttis 1969: "När ja va i smiddjän då så sa: smi:en att ga: ettär märrn

hi: sām he:tär Vi:so frå:n stalli, hon a int hava någa sko:nar enn men no ska vi legg sko:nana ondi. No va ja li:ti skakis i byksäna när ja fo:r ett Vi:so."

Äldre man från Nagu: "Å vi roopa āt-n rikkit ryyslit häärt att att att fara inga tii int att tär e ypi vatn tär, men han syykla bara ā best de vaa så foor-n ijenām."

Äldre kvinna från Bergö, Österbotten: "på byōasettmiddagan mātō kvieldin så refsa all menisjär framfō grinden siin tā så allt alla korääpor ska kām bårtt ā."

Närmare hälften av dagens finlandssvenskar uppskattas ha någon dialekt som sitt modersmål. I nästa nummer ska vi bland annat ta oss en närmare titt på skärgårdens dialekter. Och mycket annat.

Hösthälsningar,
Pia Prost, redaktör

Sista bilden

